

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2012

Barbora Nagyová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

První vlna feminismu v kontextu české společnosti

Barbora Nagyová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

První vlna feminismu v kontextu české společnosti

Barbora Nagyová

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl, Ph. D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jsem jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Poděkování:

Ráda bych zde také poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miloši Kratochvílovi, Ph. D. za velmi cenné rady, zapůjčení odborné literatury, připomínky a metodické vedení práce.

Barbora Nagyová

Obsah

1	ÚVOD	1
2	OKOLNOSTI VZNIKU FEMINISMU	3
3	FEMINISMUS A GENDER	6
3.1	Genderové stereotypy a nerovnosti v kontextu feministického hnutí	6
3.2	Proces primární a sekundární socializace.....	7
4	PRVNÍ VLNA FEMINISMU VE SVĚTĚ.....	9
4.1	První vlna feminismu v USA.....	10
4.2	První vlna feminismu ve Velké Británii	13
4.3	První vlna feminismu ve Francii.....	15
5	PRVNÍ VLNA FEMINISMU V ČESKÝCH ZEMÍCH	19
5.1	Vývoj ženské otázky v českých zemích	19
5.2	Studium a výchova v českých zemích	20
5.3	Ženské role, výhoda či nevýhoda?	23
5.4	Angažovanost žen ve veřejné sféře života	24
5.5	Český nacionalismus.....	27
5.6	Hlavní představitelé podílející se na vzniku první vlny feminismu v českých zemích	28
5.6.1	Karolina Světlá	28
5.6.2	Eliška Krásnohorská	30
5.6.3	Tomáš Garrigue Masaryk.....	31
5.6.4	Tereza Nováková	32
5.7	Politická angažovanost žen a její výsledky v českých zemích.....	34
6	ZÁVĚR	38
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	40
8	RESUMÉ	43

1 ÚVOD

„Ve své podstatě zahrnuje pokrok nejen vývoj na poli technickém a mechanickém, ale také schopnost růstu lidského potenciálu v celé jeho šíři. Ve středu tohoto růstu je svoboda, nikoli jako danost, nýbrž jako úkol, který je výsledkem dlouhého procesu, dlouhého pochodu k osvobození.“¹

Pokud se ohlédneme do minulosti, uvidíme zde vždy muže a ženy žijící pohromadě. Muže a ženy, kteří tvoří členy společnosti, ne však muže a ženy, kteří by společně tvořili společnost. Proč, když podíl na plození dětí mají obě pohlaví stejný, nemají tento podíl stejný i v otázce utváření prostředí pro své potomky? Jedinou odpovědí na tuto otázku je – historická danost. Historická danost – něco, co je předáváno z generace na generaci, bez toho aniž by se někdo zeptal, proč? Feministické hnutí, a tím spíše jeho první vlna, tuto otázku položilo. Zeptalo se proč? Proč ženy nesmějí do politiky? Proč se ženy nesmějí vzdělávat? Proč má být místo ženy jen v domácnosti? Co ale dalo podnět k tak riskantnímu kroku žen ve světě, potažmo také v českých zemích? A jakých výsledků se tyto odvážné aktivistky dočkaly?

Cílem této bakalářské práce je zmapovat první vlnu feminismu ve světě a poté ji komparovat s první vlnou feminismu v českých zemích. Dále se zaměřit na důvody, které vedly k samotnému vzniku feminismu, zorientovat se v aktivitách, které byly s tímto ženských hnutím v období první vlny feminismu spojeny.

Bakalářská práce se tedy konkrétněji zabývá první vlnou feminismu, a to v kontextu světovém a následně v kontextu českých zemí. Tvoří ji čtyři celky, které jsou dále rozděleny na jednotlivá témata. Tyto čtyři hlavní kapitoly tvoří Okolnosti vzniku feminismu, Feminismus a gender, První vlna feminismu ve světě a První vlna feminismu v českých zemích.

V úvodní části se bakalářská práce zaměřuje na možné definice feminismu v obecném kontextu bez bližšího zasazení do historie a dále navazuje na nejčastěji zmiňované důvody vzniku tohoto hnutí. S ohledem na dnešní rozšíření problematiky v oblasti genderového zkoumání nastiňuje také způsob, jakým je feminismus s genderovými nerovnostmi spojen a z čeho tyto genderové nerovnosti vycházejí. Další část práce se zaměřuje konkrétně na první vlnu feminismu ve světě. Pak si vytyčuje tři hlavní země tohoto hnutí, kterými jsou USA,

¹ BURDA, František. *Člověk a jeho cesta ke svobodě na pozadí humanistických koncepcí dvacátého století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. s. 20. Recenzované monografie, sv. 3. ISBN 978-80-7435-090-0.

Velká Británie a Francie. Poslední část je věnována především první vlně feminizmu v českých zemích, dále nastiňuje jednotlivá témata v kontextu českého ženského hnutí a tato témata poté dokládá jednotlivými protagonisty.

2 OKOLNOSTI VZNIKU FEMINISMU

Lidská práva. Nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Jak již samotný pojem napovídá, tato práva by se měla týkat všech lidí, a to bez jakékoliv výjimky. Je tomu ale opravdu tak? Pokud se zaměříme na minulost, zjistíme, že minimálně poloviny všech lidí, se tento fakt ne vždy týkal. Touto polovinou jsou ženy. Ženy, které musely za svá práva bojovat a zasadit se velice rázně o to, aby jim bylo vráceno, co jim mělo být dáno již od samotného narození. Uvědomění si samotného problému ale není tak lehké. Obzvláště ne v patriarchální společnosti. Feminismus je komplex sociálních, politických, ale také filozofických snažení, která měla ženám vrátit právě to, o co byly připraveny během formování ideologie s názvem patriarchát. Co je ale samotný feminismus a jaké podněty byly nutné k jeho vzniku?

To, co je dnes označováno jako feminismus, dříve a v některých případech i dnes viděno jako nenávisť k mužům a jejich odsuzování, by se jednoduše dalo nazvat revoltou, či změnou v sociologickém určování a učení. Je to revolta vůči jednomu z útlaků, který plyne z nerovnosti pohlaví a týká se jak žen, tak i mužů. Zároveň je feminismus jedním z nástrojů, jak na danou problematiku nahlížet, a také je určitým pokusem o vytvoření nástrojů k odstranění již zmiňované nerovnosti mezi pohlavími. Feminismus není ale jednotným hnutím. Je to hnutí, které je vnitřně velice hustě diferencováno, a tato různorodost je především měřítkem jeho vývoje. Všechny tematické okruhy, které jsou v rámci tohoto hnutí rozdílné, mají ale i svá společná stanoviska.² Proto také mnozí z autorů, ve svých publikacích raději používají pojem feminismy, nežli feminismus.³

Obsahem a také jedním z prvních důvodů vzniku feministického hnutí se stala otázka, zda společnost, ve které žijeme, je či není uspořádaný a harmonický systém.⁴ Tento všeobecně uznávaný systém (patriarchální) paradoxně obviňuje feminismus z ideologičnosti. Toto hnutí samozřejmě z určitého ideologického rámce vychází, stejně jako každá interpretace historie či literární dílo. Obsahuje však mimo jiné i jasně definované stanovisko, které se přímo staví proti dominantnímu patriarchátu, všeobecně uznávanému systému. Není

² RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 29-32. ISBN 80-246-0525-2.

³ JARKOVSKÁ, Lucie. Prohlédněme genderové stereotypy. In: *ABC feminisumu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 23. ISBN 80-903228-3-2.

⁴ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 29-32. ISBN 80-246-0525-2.

to však ani stanovisko názorově neutrální, protože v podstatě kterýkoliv názor vychází ze subjektivního systému hodnot.⁵ Pokud se tedy blíže zaměříme na feminismus kontra patriarchát, dojdeme k závěru, že zde proti sobě soupeří dvě naprosto rozdílné „ideologie“. Nikoli však feministická ideologie proti ideově neutrálnímu patriarchátu. Samotný pojem ideologie zahrnuje určité hodnocení a tato hodnocení lze začlenit do skupiny neutrálních, pozitivních, či negativních významů, stejně tak jako musíme být schopni s tímto pojmem pracovat nejen v určitém konkrétním kontextu, ale také v různých situacích. Ideologie, ve své podstatě znamená: „určitý soubor preferovaných hodnot, z čehož si každý ideolog následně vytváří a představuje fungování společnosti“.⁶ Tyto představy vznikají na základech životních zkušeností každého jedince zvláště, a proto fungování jednotlivých typů společností je vystavěno na konkrétní dějinné situaci, v případě patriarchátu na situaci - vlády mužů.

Dalším z možných faktorů, které jsou v odborné literatuře uváděny ve vztahu k vzniku feminizmu, je přechod od feudální k moderní společnosti. Tento přechod položil základy pro mimořádně pohlavně polarizovanou společnost, ve které jsou zcela rozdílné biografie muže a ženy, a to v podstatě v jedné společenské vrstvě.⁷ Toto je také důsledek kapitalistického průmyslového hospodářství a vzniku tzv. oddělených sfér. V tomto úseku dějin byla jasně vymezena místa, jak muže ve světě práce a politiky, tak ženy v domácnosti. „Moc“ žen tedy obecně poklesla a jejich ambice byly uvězněny mezi zdmi domova.⁸

Feminismus se snaží najít různé způsoby řešení problému tradiční společnosti, a to problému, který je označován jako sexismus.⁹ Vždyť ohlédneme-li se zpět, pak spatříme mladé muže ve středním věku, kteří jsou v rozletu připraveni na velkolepé plány či obchody, a naopak mladé ženy v témže věku, které mají jediný cíl, a tím je manželství a blahobyt manžela. Zásadní problém tedy nastává v momentě, kdy se střetnou hlavní zájmy obou pohlaví, kdy muž, který upíná svou mysl na možnost zlepšení své kariéry, považuje potěšení za pouhý odpočinek a v okamžiku, kdy žena, jako hlavní cíl své existence nemá nic jiného,

⁵ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. Feminismus, a ještě k tomu jeho druhá vlna. In: *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 9-10. ISBN 80-85850-67-2.

⁶ ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmu ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. s. 49. Politologická řada, sv. 12. ISBN 80-85-959-94-1.

⁷ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly. In: *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 170-171. ISBN 80-903228-3-2.

⁸ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Přeložila E. Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 7-12. ISBN 80-7325-060-8.

⁹ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 29-32. ISBN 80-246-0525-2.

než právě „ono potěšení“.¹⁰ Sexismus tedy zdůrazňuje nejen střety zájmů, ale také to, že hodnocení jednoho z pohlaví je cennější než hodnocení pohlaví druhého, v tomto případě pohlaví mužského. Feminismus ale ani v tomto úhlu pohledu ze zkoumání, které vede, nevyklučuje zkušenost mužskou, spíše se snaží, aby byl vidět i pohled ženský, který byl v mnoha případech viditelný jen na pozadí.¹¹

Feminismus dále vzniká na základě tzv. skupinového vědomí. Toto slovní spojení sice nenese žádnou konkrétní definici, ale v podstatě tvoří podklad pro možnost vzniku sociálních hnutí, jakým je i feminismus. Tato sociální hnutí, „*neboli organizované skupiny lidí, usilující o realizaci konkrétního politického cíle*“,¹² totiž staví právě realizace svých požadavků na skupinových akcích. Skupinové vědomí v tomto kontextu dává možnost řešit nadosobní otázky efektivněji nežli ve sféře izolovaných jedinců. Feminismus je v podstatě jedním z kolektivních úsilí docílit nějaké změny a jeho kořeny sahají formálně podle písemných a dochovaných zdrojů do 18. století. Feministické smýšlení a revoltu proti patriarchálnímu útlaku lze najít už v dobách středověku, což bohužel kvůli systematickému vytlačování žen z veřejného dění a jejich nedostatečné vzdělanosti nám nemůže být doloženo. Ženy byly vždy z aktivního utváření dějin vylučovány a proto, co je a není společensky relevantní, se zakládá pouze na mužském pohledu. Toto byl také jeden z důvodů, který bránil ve vzniku feministického hnutí. Každý společenský systém, jak bylo již zmíněno v řádcích o ideologii, je založen na dějinné zkušenosti, a také na určité předávané tradici. Každá z ideových oblastí měla půdu, na které mohla stavět, v případě feministického hnutí ale musely ženy začít úplně od začátku. To je také příčina toho, proč ženy budoucnosti neměly jak navázat na své předchůdkyně, a tak se každá se svým podřízeným stavem prala čistě v individuální rovině.¹³

¹⁰ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. Feminismus, a ještě k tomu jeho druhá vlna. In: *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 24. ISBN 80-85850-67-2.

¹¹ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 29-32. ISBN 80-246-0525-2.

¹² Tamt., s. 35.

¹³ Tamt., s. 35-36.

3 FEMINISMUS A GENDER

Již v momentě, kdy se rodiče dozvědí, jakého pohlaví bude jejich potomek, začnou plánovat. Plánovat, co bude nosit, s čím si bude hrát, jak vymalují pokoj, kam bude chodit na zájmové kroužky, jaká škola bude tou nejlepší a v neposlední řadě to „k jakému pohlaví ho budou vychovávat“. Jaké nesmíš/musíš budou používat, a to jak v primární, tak také v sekundární socializaci. Toto vše je ale jen sociologický konstrukt, konstrukt nazývaný gender. Společnost, ve které žijeme a která nás následně a zpětně utváří, je po vzoru ostatních zemí vesměs čistě patriarchální. Je ale vůbec možné, aby žena v patriarchální společnosti, kde má výsadní místo muž, dosáhla stejné nebo dokonce lepší pozice?

3.1 Genderové stereotypy a nerovnosti v kontextu feministického hnutí

Ženy si s sebou nesou jako tradovanou součást ženství různé vlastnosti, může jí být například vlastnost, kterou je nesmělost. Většina z žen je od malička vedena k nenápadnému a ukázněnému chování, které v podstatě kopíruje koncept „*lady-like*“.¹⁴ Stejně tak jako tato vlastnost, i ostatní, které jsou spojovány výhradně s rozlišením dvou pohlaví, patří do tzv. sociálního konstruktivismu. Feminismus bychom mohli obecně zařadit mezi ta hnutí, která považují právě tato rozlišení jen a pouze za sociální konstrukt. Konstruktivismus se sice ve feministickém diskursu objevuje až v devadesátých letech 20. století, ale nabývá stále větší důležitosti.¹⁵ Je také klíčovým úhlem pohledu v dané problematice a chce především zdůraznit to, jak přirozené vnímáme a jak je to výrazně ovlivněno kulturou a společností. Díky nástrojům společnosti jsme také schopni předávat dalším lidem svou sociální zkušenost. Jedním ze společenských konstruktů je také existence „pouze“ dvou pohlaví. I tento druh konstruktů totiž záleží čistě na druhu společnosti a faktem je, že každá společnost má svou vlastní skutečnost, na které dále staví svou sociální realitu. Konstruktivismus se dále snaží ukázat, že ne vše, co se zdá být přirozeným, tím ve skutečnosti je.¹⁶

Pod pojmem gender si lze představit různé vlastnosti v závislosti právě na odlišnosti pohlaví. Gender bychom mohli definovat jako „*kulturní a sociální stereotypy a očekávání,*

¹⁴ VALDROVÁ, Jana Decarli. Ženská a mužská role v jazyce. In: *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 12-13. ISBN 80-903228-3-2.

¹⁵ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 29-32. ISBN 80-246-0525-2.

¹⁶ FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: J. Piszkiwicz, 2004. s. 7-22. ISBN 80-86768-06-6.

keré jsou spojovány s jednotlivými pohlavími“;¹⁷ v případě naší společnosti s pohlavím mužským a pohlavím ženským. Sociální konstrukt lze ale měnit, a i na základě tohoto poznatku bylo možné, aby se změnilo vnímání toho, co je to „ženství“. Stereotypy, které vznikaly na základě této konstrukce, omezovaly místo žen ve společnosti a snižovaly jejich schopnosti.¹⁸

Žijeme ve společnosti, ve které se každý s určitými odlišnostmi socializuje. Zároveň nám tato společnost nabízí určitý popis reality, který přijímáme za svůj. Společnost nás svými normami, hodnotami a vzorci chování v podstatě připravuje na to, jak bude vypadat naše jednání, myšlení či touhy. Mezi to, co společnost ovlivňuje, patří i naše sexualita jakožto lidská danost. Genderové nerovnosti jsou viditelné a znatelné skoro v každé oblasti denního života včetně oblastí považovaných za přirozené, jako je například i sexualita. Sexualita jako taková byla ne vždy předmětem zkoumání sociologie. Naopak byla v kontextu sociologického zkoumání vnímána jako něco nepřirozeného, něco, co bylo považováno spíše za tabu a bylo to uzavíráno jen na úroveň individuálního života.¹⁹ Až v období let šedesátých přestává být toto téma kontroverzním, především v oblasti soukromého života, a naopak je chápáno jako stav, který nejen že je součástí mocenských vztahů k pohlaví, ale především je ustanovován patriarchálním uspořádáním společnosti. Zde je totiž viditelná nadvláda falokratické moci, která ovládá nejen tuto původně lidskou danost, ale také zákony, morálku či psychologii celé společnosti.²⁰

3.2 Proces primární a sekundární socializace

Naše jednání je v podstatě omezeno kulturou, do níž se každý z nás narodí. Na druhou stranu by však člověk nebyl člověkem právě bez nutnosti se této kultuře přizpůsobit. Navzdory této teorii je však člověk definován i možností volby. Není tomu tak ale ve všech sférách jeho života. Nejznatelnější je to především na poli sexuality, kdy se člověk primárně socializuje. V této fázi prožívá dítě, dle slov Jeana Piageta infantilní realismus, kde nic samo nezpochybňuje a přijímá vše, k čemu ho dospělí lidé vedou a učí. Za stálého působení těchto nejbližších lidí získává dítě svou identitu, ale také s tímto přijímá i sociální konstrukt na základě svého pohlaví – gender. Tento v dalších fázích svého života přijímá za objektivní

¹⁷ FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: J. Piszkiwicz, 2004. s. 30. ISBN 80-86768-06-6.

¹⁸ Tamt., s. 16-33.

¹⁹ Tamt., s. 9.

²⁰ LIPOVESTKY, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. Přeložil M. Pokorný. Praha: Prostor, 2007. s. 73-75. Střed, sv. 80. ISBN 978-80-7260-171-4.

realitu a stává se tedy součástí celé identity dítěte a následně dospělého člověka. Do sociální reality mají také zapadat role, které jsou utvářeny také na základě toho, jak se shodují s identitou dítěte, s jeho genderem, tzn. role matky, dcery, dívky, či naopak otce, syna a chlapce.²¹

V období socializace sekundární přichází dítě s již vytvořenou identitou do konfrontace s ostatní společností. V tomto období nastává další fáze vytváření vlastní identity, a tu si osvojujeme právě skrze role, které jsou nám dány. Pokud jsou totiž tyto role jakýmkoli způsobem porušeny, musí se vyvinout značná aktivita na to, aby se tato odchylka patřičně zdůvodnila. Odchylka od normality znamená v podstatě odklon od čehokoliv, co je považováno za normalitu, která je nám předávána především skrze různé instituce, jakými jsou například hospodářství a politika, náboženství či vzdělávací systém.²² Pohlavně genderové systémy, jak jsou označovány tyto vzorce, se sice liší napříč kulturami a historickými obdobími, každý z nich však skrývá jedny a ty samé prvky. Navíc tyto systémy tvoří nanejvýš alarmující část toho, co určuje společenskou stratifikaci. Společnost sama si tedy utváří tuto stratifikační konstrukci a vzhledem k tomu, že většina ze společností je tvořena patriarchálním pohlavně – genderovým systémem, je v podstatě nemožné, aby zde žena měla výsadní místo nebo alespoň aby se svým místem mohla muži rovnat. V tomto systému jsou jasně dané role, které by měl hrát muž a které naopak žena. Vzhledem k tomu, že žena je v tomto schématu níže, jsou i její kvality a jakákoli jiná práce takto ohodnocovány.²³

²¹ FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: J. Piszkiewicz, 2004. s. 7-22. ISBN 80-86768-06-6.

²² Tamt., s. 7-22.

²³ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 20-22. ISBN 80-246-0525-2.

4 PRVNÍ VLNA FEMINISMU VE SVĚTĚ

Feminismus jako takový zahrnuje tři vlny. Pokud se zaměříme na první vlnu feminizmu, zjistíme, že tento ve své době nový proud se zaobírá především, ne ale výhradně právě lidskými právy a zakotvením žen v legislativě. Vývoj v jednotlivých zemích světa se v tomto období mezi poslední třetinou osmnáctého století a první třetinou dvacátého století ideově v mnohém nelišil. Každá ze zemí však k boji za zrovnoprávnění žen přibírala i jiné „boje“ a v tomto kontextu lze identifikovat určité rozdílnosti.

Pokud bychom se zaměřili na tzv. první vlnu feminizmu, zjistíme, že z historického hlediska se průběh v USA, Velké Británii, Francii i v jiných zemích značně lišil. Na druhé straně lze vysledovat určité společné rysy i přesto, že je toto období dlouhé a velice různorodé.²⁴ Datace první vlny feminizmu se v různých zdrojích nepatrně liší, a proto bychom ji obecně mohli zařadit mezi poslední třetinu 18. století a přibližně 30. léta 20. století.^{25 26} Feministka jako žena může v určitém kontextu tohoto historického období splynout se slovem sufražetka, ačkoliv se první vlna feminizmu zaměřuje také na boj proti předsudkům či zkrslým úvahám o ženském těle. Právě na základě těchto představ byly ženy kvůli svému pohlaví, jak ve smyslu fyzickém, tak na úrovni intelektuální, považovány za méněcenné.²⁷ Zajdeme-li až do dob středověku, zjistíme také z písemných pramenů, že ženy v nich nikdy nejsou identifikovány samy za sebe a jsou zde zmiňovány pouze ve vztahu k muži. Například jako vdovy, manželky, či dcery. Z tohoto období také víme, že žena je podřízena vládci, a tímto není nikdo jiný než muž, stvořitel. Je mu podřízena jak fyzicky, tak i duševně, a muž má nad ní v podstatě veškerou moc. Jak píše i Božena Kopiczková v článku *Žena evropského středověku v zajetí své doby: „...hlavní bylo, aby při pádnějších ranách žena zůstala naživu“*.²⁸

Samotný pojem feminizmu je přisuzován Charlesi Fourierovi a také jeho dílu *Théorie des quatre mouvement et des destinées générales* (1808), autor se totiž v této své publikaci

²⁴ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Feminismus, a ještě k tomu jeho druhá vlna*. In: *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 10. ISBN 80-85850-67-2.

²⁵ VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. s. 191. Skripta. ISBN 80-7044-808-3.

²⁶ HAVELKOVÁ, Hana. *První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly*. In: *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 169. ISBN 80-903228-3-2.

²⁷ OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Feminismus, a ještě k tomu jeho druhá vlna*. In: *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 10. ISBN 80-85850-67-2.

²⁸ KOPIČKOVÁ, Božena. *Žena evropského středověku v zajetí své doby*. In: *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002, s. 25. ISBN 80-246-0375.

zaměřil především na myšlenku emancipované ženy. Termín samotný je však používán až od devadesátých let devatenáctého století, a to především ve Francii, a právě zde také tvoří stále častěji synonymum pro ženskou emancipaci a zrovnoprávnění.

První vlna feminismu ve světě je definována zejména snahou o zrovnoprávnění žen na legislativní úrovni ve společnosti. Tato vlna se projevuje především díky mladým demokratkám za Velké francouzské revoluce, britským sufražetkám, a střední třídě žen v boji za zrušení otroctví v USA.²⁹ Ve formě hnutí v masovém měřítku své požadavky poprvé zveřejnily ženy za Velké francouzské revoluce a to přímo Konventu, jakožto nejvyššímu zastupitelskému orgánu v letech 1792 - 1795. Ten je však s okamžitou platností vykázal a na tomto iniciativním základě nastolil další omezení žen.³⁰ První dochované a viditelné známky veřejných požadavků jsou datovány na dobu mezi osmnáctým a devatenáctým stoletím. Paradoxem ale zůstává, že tyto myšlenky pocházely předně od mužů, protože právě muži měli z hlediska patriarchálního uspořádání společnosti možnost zaznamenávat, žádat, či konat cokoli, co se týkalo práv či politického života. Tito muži se hlásili k demokracii a především k rovným možnostem pro všechny lidské bytosti. Při těchto frázích ale nebylo vůbec zřejmé, že by cokoli z toho mělo platit i pro ženy, samozřejmě s výjimkami mužů, kteří se přímo aktivně podíleli na zrovnoprávnění žen.

Nastalé události v průběhu devatenáctého století neustále utvrzovaly ženy v tom, že jejich pohlaví je nějakým způsobem utlačováno. Dosahovaly ve velkém měřítku vysokého vzdělání, ale jedinou činností, která jim byla jaksi předurčena, byla stále jen práce v domácnosti, péče o rodinu a především spokojenost manžela.³¹ Jak píše i Mary Wollstonecraft: „*ženy jsou od přírody mužům podřízené, a proto by měly mít a sdílet i jejich ctnosti*“.³²

4.1 První vlna feminismu v USA

Další činností žen, kterým toto nestačilo, a to především v USA, se stala filantropie. Je třeba také dodat, že zde nemluvíme o chudých či černošských ženách, ty totiž byly

²⁹ VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. s. 190-192. Skripta. ISBN 80-7044-808-3.

³⁰ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 170. ISBN 80-903228-3-2.

³¹ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 36-39. ISBN 80-246-0525-2.

³² WOLLSTONECRAFT, Mary. *A vindication of the rights of woman*. London: David Campbell Publishers, 1992. s. 19. Everyman's library, sv. 86. ISBN 1-85715-086-4.

zotročovány spolu se svými muži a volaly po odlišném přístupu k nim oproti mužům. V období začátků první vlny feminismu v USA je řeč prozatím o ženách z vyšších a středních tříd. Což je také důvod, proč si první vlna feminismu v USA nedokázala získat nikoho z širší veřejnosti. Je tedy také jistou ironií, že to, co přivedlo velkou většinu žen ze středních a vyšších tříd do feministických organizací, byl boj za zrušení otroctví. V podstatě si v tomto ohledu našly první feministky USA teoretický rámec, který je určitým způsobem svedl dohromady, a který jim také pomohl pochopit jejich vlastní postavení a nerovnosti vůči mužům.³³ Není to však jen otázkou USA, i John Stuart Mill ve svém díle *Poddanství žen* upozorňuje na to, že situaci žen v Anglii lze srovnat se situací otroků: „*je to jen přetrvávající stav otroctví prostřednictvím postupného zmírňování a modifikace...*“.³⁴ Proto také dle něj nelze od žen očekávat plný rozvoj jejich schopností a rovného charakteru. A také je tento aspekt velice důležitý, protože brání člověku v tom, aby byl lepší. To je důvod, proč John Stuart Mill považuje za důležité nahradit tento stav zásadou dokonalé rovnosti.³⁵

Pokud se vrátíme zpět do USA, neměly to ženy vůbec lehké, na prvním sjezdu boje za zrušení otroctví neměly ženy ani povolen veřejný vstup do zasedacího sálu. To pochopitelně vyvolalo velkou vlnu nesouhlasu a jako reakci na toto jednání se rozhodly Lucretia Mott a Elizabeth Stanton pořádat vlastní konference. Asi nejslavnější z nich je uváděna konference v Seneca Falls v New Yorku devatenáctého a dvacátého července roku 1848. Byla zde přijata Deklarace postojů, která byla záměrně formulována podle vzoru Deklarace nezávislosti. Tento akt byl považován za aktivní zahájení boje za volební práva žen v USA.

Mimo boje za rovné hlasovací právo byly ale ženy schopny nastolit mnoho dalších politických otázek, mezi něž bychom mohli zařadit: legislativní změny týkající se rozvodů a následné přidělování dětí do péče, uvolnění pravidel pro oblékání, přiznání práva na osobní vlastnictví, či přiznání práva na svobodnou dispozici s vlastními příjmy. Toto veškeré úsilí velice zkomplikovala občanská válka, která vypukla v roce 1861. Mnoho žen své priority nasměrovalo především k válečnému úsilí s mylnou představou, že po válce jim budou

³³ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 36-39. ISBN 80-246-0525-2.

³⁴ MILL, Jonh Stuart. *Poddanstvo žien*. Přeložil E. Višňovský. Bratislava: Kalligram, 2003. s. 15. ISBN 80-7149-593-x.

³⁵ Tamt., s. 20-25.

udělena a schválena jejich práva, především již zmiňované právo volební. Bohužel se tato představa ukázala jako naprosto špatná a americký Kongres navíc přidal další „diskriminační bariéru“, kde je občan definován jen jako muž bez ohledu na rasu, barvu pleti, či nesvobodné postavení. Ženy se ale dál podílely na prosazování celé řady politických i sociálních reforem, mezi které jsou zahrnuty oblasti zdraví, hygieny, prevence nebo také školství.³⁶

Rozhodly se také, že tento boj nenechají jen v malém měřítku, aby později jednoduše uhasl, ale přenesly ho na úroveň jednotlivých států unie. Pro příklad v roce 1867 v Kansasu uspořádaly dvě referenda, z čehož jedno bylo za práva černochů a to druhé za volební práva žen. Ani tato referenda nedopadla tak, jak ženy očekávaly. Neprošel žádný z návrhů. To také mělo za následek rozdělení na organizace dvě, které se později v roce 1890 opět spojily, aby společně vynaložily veškeré úsilí a dovedly své cíle do konce.

Na přelomu století se připojil další aspekt, a to výrazná změna ve složení amerického obyvatelstva. Tak si i etnické a ideologické skupiny více než kdy dříve uvědomovaly, že se všeobecným volebním právem se počet hlasů může i zdvojnásobit. Tímto také ve společnosti rapidně narůstal počet různorodých organizací, mezi něž bychom mohli zařadit: „National Association of Colored Womens Club“, „National Federation of Afro-American Woman“, či „North-eastern Federation of Colored Womens Clubs“.

Vybojovat si volební právo nebylo nijak jednoduché, ale jak se později ukázalo, nebylo to úplně marné a v roce 1890 bylo povoleno poprvé v právě vzniklém státě Wyoming. Ženy však neustupovaly a chtěly více, bohužel onou potřebnou událostí byla první světová válka, ve které se spousta žen aktivně angažovala. První světová válka totiž přinesla ono potřebné rozbití a narušení doposavad proklamovaného, historicky uznávaného systému. Ponaučily se však ze svých chyb, na které doplatily v průběhu války občanské, a mimo válečných aktivit prosazovaly stále radikálnějším způsobem i své vlastní zájmy. Nakonec byl na jaře 1919 schválen legislativně Devatenáctý dodatek americké ústavy a po roční ratifikaci vešlo v platnost 26. srpna volební právo pro 26 miliónů amerických žen. Ač by se tento akt mohl považovat za úspěšný a jakési zadosti učinění, bylo tomu právě naopak. Úspěch této kampaně připravil feministické hnutí o velkou část aktivní podpory a to právě proto, že mnoho žen bylo přesvědčeno o tom, že s volebním právem získávají i rovnoprávnost vůči

³⁶ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 36-39. ISBN 80-246-0525-2.

mužům na obecné úrovni. Z tohoto období také vystávají již obecně známé obrazy žen feministek jako těch, které jsou osamělé neprovdané a celkem zbytečně se bouří, proti veškerému mužskému elementu. Tak jako po válce pomalu upadal kult za rovné možnosti žen, což bylo především hnutí feminismu, vystával zde „staronový kult“ a to přesněji „kult domácnosti“, což bychom také mohli nazvat tzv. hnutím za feminitu. Žena se měla v očích společnosti stát především ředitelkou domácnosti a spojit estetické cítění s příjemným a dobře fungujícím prostředím domácnosti. Feminismus v tomto období se sice jeví jako stagnující nečinná organizace, ale ač tyto aktivity nejsou už tak radikální a zřejmé jako v dřívějších letech, aktivita feministického hnutí stále soustředěně a ustavičně rozpracovává další plány.³⁷

4.2 První vlna feminismu ve Velké Británii

Hnutí feminismu v Anglii se oproti dění v USA v mnohém nelišilo, a to ani v hlavních otázkách. John Stuart Mill zdůrazňuje, a tímto argumentem podporuje boj proti patriarchátu, že uznávání tohoto současného systému, kde je „slabší“ pohlaví podřízeno „silnějšímu“, ulpívá pouze na smyšlené teorii a to především proto, že se v historii zatím nezkusilo nic jiného.³⁸ Kdo ale definuje a jakým právem silnější pohlaví? Silnější bývá zpravidla podle obecného mínění racionální, rozhodné, dravé a konkurenceschopné. Jsou to ale vlastnosti ryze mužské?³⁹ Mary Wollstonecraft, ve své knize *Obhajoba ženských práv* zdůrazňuje, že ženy svou izolovaností byly zbaveny ctností, které by mohly být slučitelné s muži a oproti tomu byly vyšperkované jen umělými půvaby. S ženou jsou tedy spojeny jen ctnosti, které dále nejsou v žádném případě slučitelné s inteligencí a jakýmkoliv racionálním nábojem, jsou jimi trpělivost, poddajnost, či stále přetrvávající dobrá nálada.⁴⁰ John Stuart Mill se přidává dále s tvrzením, že uspořádání společnosti do současného stavu nebyl výsledek rozmyslu a úvah nad tím, jak společnosti ulehčit, nýbrž je to jen důsledek toho, že každá z žen byla dle „ceny“, kterou jí přisuzovali muži, závislá právě na jednom z nich. Pouhá fyzická skutečnost určitých vztahů totiž stačí k tomu, aby byla brána za normu a následně legislativně uznána. Autor poukazuje především na to, že otroctví ve své hlavní podstatě bylo sice zrušeno, ale: „dnešní

³⁷ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. GJURIČ aj. Praha: Karolinum, 2003. s. 41-44. ISBN 80-246-0525-2.

³⁸ MILL, Jonh Stuart. *Poddanstvo žien*. Přeložil E. Višňovský. Bratislava: Kalligram, 2003. s. 16. ISBN 80-7149-593-x.

³⁹ VALDROVÁ, Jana Decarli. *Ženská a mužská role v jazyce*. In: *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 9. ISBN 80-903228-3-2.

⁴⁰ WOLLSTONECRAFT, Mary. *A vindication of the rights of woman*. London: David Campbell Publishers, 1992. s. 37. Everyman's library, sv. 86. ISBN 1-85715-086-4.

stav je jen přetrvávající stav otroctví prostřednictvím postupného zmírňování a modifikace...“⁴¹ jeho modifikace přetrvává ve své mírnější formě v podobě závislosti žen dodnes. Přitom se zde opět vrací k myšlence, že tento stav není původní institucí, nýbrž jen přetvořením zákona silnějšího.⁴² Také v Anglii byl kladen hlavní důraz především v první vlně feminismu na vnější faktory, a to zejména na legislativní zrovnoprávnění žen. Jednalo se stejně jako v USA o možnost všeobecného volebního práva.

Mimo zde vytyčené země se tento požadavek nesl dál do Itálie, Švýcarska či Ruska. To, že ženy mají předurčeno být matkami a jejich hlavním cílem má být plození dětí, je totiž jen další z přijatých stereotypních názorů nezakládajících se na ničem jiném, než na pouhé teorii. Podstata věci se totiž dle Johna Stuarta Milla skrývá právě v opaku. Tímto opakem je bázeň mužů z toho, že kdyby ženy zjistily, že jejich určení není pevně dáno, šly by různými směry a poté by jich zbylo jen malé množství na muže určený jejich „původní úděl“. Otázkou však zůstává, jaké další možnosti má žena po vykonání svých společenských povinností, jakými jsou především plození a výchova dětí?⁴³

„Pokud tedy ženy nejsou pouze rojem jepičích darmošlapů, proč by měly být udržovány v nevědomosti pod pláštěm nevinnosti?“⁴⁴ Podle Mary Wollstonecraft si muži sice stěžují na početilosti ženského pohlaví, ale dle jejich slov je to jen důsledek toho, k čemu jsou dívky vychovávány již od malička.⁴⁵ V podstatě dle této britské spisovatelky mají ženy jen dvě možnosti: „...mají být považovány buď za bytosti morální, nebo za tak slabé, že musejí ve všem podléhat vyšším schopnostem mužů“.⁴⁶ Mimo jiné Mary Wollstonecraft kritizuje projevy tzv. gentlemanství a považuje to jen za jakýsi projev nadřazenosti mužů nad ženami. „Uklonit se nižšímu tvorovi je nic nestojí.“⁴⁷ Ve své knize *Obhajoba ženských práv* se zabývá ženskou otázkou z několika hledisek, která bychom mohli označit za hlediska feministického hnutí Velké Británie obecně. Jsou jimi: ctnost, láska, mateřství a výchova,

⁴¹ MILL, Jonh Stuart. *Poddanstvo žien*. Přeložil E. Višňovský. Bratislava: Kalligram, 2003. s. 15. ISBN 80-7149-593-x.

⁴² Tamt., s. 15-16.

⁴³ Tamt., s. 26-29.

⁴⁴ WOLLSTONECRAFT, Mary. *A vindication of the rights of woman*. London: David Campbell Publishers, 1992. s. 9. Everyman's library, sv. 86. ISBN 1-85715-086-4.

⁴⁵ Tamt., s. 9.

⁴⁶ Tamt., s. 19.

⁴⁷ Tamt., s. 63.

či vášně. Kdyby totiž dle autorky muži přestali vyžadovat naši upjatost na nich samých, získali by tím nejen věrnější manželky, ale také rozumnější matky.⁴⁸

Další z protagonistek britského feminismu je spisovatelka Virginia Woolf. Do tematiky, v kontextu ženského hnutí přispěla svou knihou *Vlastní pokoj* a zároveň vyzdvihla i další hledisko pro nutnost vzniku samotného feminismu. Virginia Woolf staví do popředí jako hlavní aspekt peníze a moc. Stejně tak jako v USA i v Anglii byla a je společnost patriarchální. Autorka poukazuje především na fakt, že dokud ani ona sama nebyla finančně nezávislá, byla zcela paralyzována mužským světem a každý den pro ni byl dnem o přežití, dnem zahořklosti a trpkosti nejen vůči druhému pohlaví. Každý den měla zlost, protože musela dělat zaměstnání, která ji nenaplňovala, ale která zároveň potřebovala. Možnosti těchto zaměstnání nebyly tak široké jako u mužů a navíc nebyly ani dostatečně ohodnocovány. Ve chvíli, kdy Virginia Woolf zdědila peníze po své tetě, píše: „*Zmizí tudíž nejen úsilí a dřina, ale také nenávisť a trpkost.*“⁴⁹ Z Virginie Woolf se v tento moment stává svobodný člověk, který není nucen nijak nenávidět muže, nemusí žádnému lichotit, a právě to je také jeden z hnacích motorů feministického hnutí. Je jím finanční nezávislost, ze které poté vyplývá úplná svoboda.⁵⁰ Díky vybraným protagonistům a protagonistkám feministického hnutí ve Velké Británii lze říci, že hlavní cíle se od cílů feministického hnutí v USA v podstatě nelišily a ve většině stěžejních myšlenek se dokonce shodovaly.

4.3 První vlna feminismu ve Francii

Pokud se přesuneme zpět na začátek Velké francouzské revoluce roku 1789, která v Evropě vzbudila vážný zájem o osvícenské myšlenky, rovnost lidí a lidských práv, zjistíme, že ani první vlna feminismu, se zde v mnohém neodlišovala od zemí již zmíněných. Tato slova osvícenství totiž nadchla radikální ženy natolik, že začaly obhajovat povznesenou úlohu jich samotných v právech občanských i politických. Obsah osvícenských myšlenek ale nebyl vůbec přisuzován ženám, byly to myšlenky výhradně pro muže.⁵¹ Teoretickým základem pro první vlnu feminismu právě ve Francii se ale i přes to stal vznik moderní společnosti s prvky osvícenství. S tímto novým systémem také přichází nové odpovědi

⁴⁸ WOLLSTONECRAFT, Mary. *A vindication of the rights of woman*. London: David Campbell Publishers, 1992. s. 63-111. Everyman's library, sv. 86. ISBN 1-85715-086-4.

⁴⁹ WOOLFOVÁ, Virginia. *Vlastní pokoj*. Přeložil M. Pokorný. Praha: Marie Chřibková, 1998. s. 34-35. ISBN 80-902443-3-5.

⁵⁰ Tamt., s. 19-35.

⁵¹ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Přeložila E. Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 7-19. ISBN 80-7325-060-8.

na otázky jak manželství, vztahů a rodiny, tak i odpovědi v otázkách mezipohlavních konfrontací. Je zde sice vidět určitý zájem zvrátit nerovnoprávnost a spolu s osvícenským duchem nastolit nový systém, ale výsada občanství, zde na ženy aplikována prozatím není.⁵² Pokud se zaměříme na úplně první ženy ve Francii, které se dožadovaly svých práv, nalezneme tzv. „preciózký“. Ženy sedmnáctého století, které braly manželství jako přechodný svazek a které nechají děti ihned po narození jejich otcům, aby se ony samy mohly věnovat intelektuálnímu sebevzdělávání.⁵³

Stejně jako ve všech evropských zemích a v USA, i ve Francii ženy první vlny feminismu bojovaly za svá práva. Základy jsou také položeny na tzv. „ženské otázce“, která vyvstala z osvícenství již ve třetí čtvrtině osmnáctého století. Mezi hlavní tematické okruhy feminismu ve Francii patřily tradičně: manželství, vzdělání, politika a práce. Reprezentací první vlny feminismu se ale zde, oproti bojovníkům a bojovnicím za zrušení otroctví v USA, radikálům a radikálkám Anglické vlády, stali utopičtí socialisté, socialistky, aktivisté a aktivistky.⁵⁴ Mezi nejvýznamnější a nejranější feministky patřila i Olympe de Gouges, jejíž působnost se opírala především o pařížské prostředí. Olympe de Gouges velice radikálně reagovala na Deklaraci lidských práv z roku 1789, kdy dva roky po jejím vydání ona sama napsala a vydala novou deklaráci, *Deklaraci práv ženy a občanky*. Apel tohoto převratného díla byl kladen především na úroveň politického smýšlení. Olympe de Gouges požadovala rovnost od řečnictví až na popraviště, přičemž poslední právo jí francouzský Konvent dopřál, a tak byla již v roce 1793 popravena.⁵⁵

Za doby Velké francouzské revoluce ještě nemůžeme mluvit o uceleném spolku, který bychom mohli nazývat feministický. Momentem vzniku takto nazývaných hnutí se stala až polovina devatenáctého století prakticky ve všech evropských zemích. V tomto okamžiku byl totiž již hromadně vznášen požadavek na rovná občanská práva pro všechny.⁵⁶ Proto, aby ženy mohly dosáhnout svobody, jakou jejich předchůdkyně dříve neznaly, aby se nemusely bát o svou existenci kvůli nedostačujícím finančním prostředkům a aby nemusely na této

⁵² ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Přeložila E. Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 22-31. ISBN 80-7325-060-8.

⁵³ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidvé noviny, 1999. s. 9. Knižnice Dějin a současnosti, sv. 11. ISBN 80-7106-380-0.

⁵⁴ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Přeložila E. Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 259-268. ISBN 80-7325-060-8.

⁵⁵ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidvé noviny, 1999. s. 11-15. Knižnice Dějin a současnosti, sv. 11. ISBN 80-7106-380-0.

⁵⁶ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Přeložila E. Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 259-268. ISBN 80-7325-060-8.

platformě zakládat rodiny.⁵⁷ Všeobecná Deklarace z roku 1848 ženy z polického systému občanských práv zcela vyloučila a toho samého roku se skupina kolem odkazu Henriho Saint-Simona seskupila a založila Klub pro emancipaci žen. Začala vydávat první ženské noviny Hlas žen a mezi protagonistky patřily například: Pauline Roland, Jeanne Derooin, či Eugénie Niboyet.⁵⁸ Co se týče omezování žen na úkor mužů nebylo to jen století devatenácté. Už například v roce 1755 bylo ženám zakázáno veškeré léčení s výjimkou porodnictví, v roce 1776 se přihlásil o slovo spor v přijímání žen do řemeslných cechů a v roce 1781 byl vydán dekret, který omezoval práci žen na poštách.⁵⁹

V roce 1881 sice získaly ženy právo na nezávislý bankovní účet a v roce 1907 jim bylo povoleno svobodně nakládat se svým majetkem, ale francouzské ženy získaly až v roce 1944 jako jedny z posledních volební právo a tudíž i oficiální vstup do politické sféry.⁶⁰ I když osvícenství nepřineslo přímo to, co ženy požadovaly, tedy rovnoprávnost s muži, mnohé z nich tuto dobu využily k tomu, aby zpochybnily dané stereotypy uvažování doby.

Mezi první ženy, které se pokusily tyto stereotypy narušit, můžeme zařadit Madame du Deffand či Madame Necker, které ve svých domech vedly „intelektuální salónky“. Tak jako ve všech ostatních již zmiňovaných zemích, i ve Francii byly rozdílné role mezi pohlavími určovány dle rozdílnosti tělesné. A ani zde se závislost ženiny slabosti tělesné neváže na nic jiného, než na slabost duchovní. Tímto se tedy změnila tzv. ženská otázka na otázku tělesnou. Tento pohled na ženy vyvrcholil především ve Francii kolem roku 1850, kdy byla ženská tělesnost spojována s jejím duchem na tolik, že lékaři tvrdili: „*nemoci reprodukčního systému jsou způsobeny emancipací...*“.⁶¹

Vlivem osvícenství se rozšířila i sféra literatury a vzdělanosti žen. Autoři francouzské literatury často stavěli mateřství jako zdroj ženské síly a jako duchovní základ sebepoznávání. Čím více rostla vzdělanost žen, tím více rostly snahy o zrovnoprávnění. Tak jako i v jiných evropských státech, se i ve Francii stalo hlavní otázkou manželství a dodržování této smlouvy. Ženy si během devatenáctého století stále více na tuto instituci stěžovaly a požadovaly, aby

⁵⁷ BADINTER, Élisabeth. *Tudy cesta nevede: slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*. Přeložila A. Lhotová. Praha: Karolinum, 2004. s. 7-9. ISBN 80-246-0885-5.

⁵⁸ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Přeložila E. Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 211-238. ISBN 80-7325-060-8.

⁵⁹ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidvé noviny, 1999. s. 11. Knižnice Dějin a současnosti, sv. 11. ISBN 80-7106-380-0.

⁶⁰ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Přeložila E. Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 211-213. ISBN 80-7325-060-8.

⁶¹ Tamt., s. 31.

i muži dodržovali a plnili svou část smlouvy.⁶² Stejně tak se v této době začíná nanejvýš oddělovat sféra „vnější práce“ a „práce v domácnosti“. Přičemž práce v domácnosti je brána už jen jako ideologické místo spotřeby.

Ženy nebyly pouze samostatnými jednotkami. Skoro ve všech městech Evropy tvořily tzv. „ženské sítě“. Sítě, na základě kterých mohly v roce 1789 (Velká Francouzská revoluce), 1871 (Pařížská komuna) vyjít do ulic a žádat pro své rodiny chléb či revoltovat proti odvádění mužů do armády. Stejně jako se v USA rozšířila dobročinná činnost v duchu nemocných a chudých ve Francii, zvláště pak v severní, byla tato dobročinnost spojována především s katolickou vírou. V tomto směru však francouzským katoličkám nešlo jen o to, aby pomáhaly, ale aby formovaly své příslušnice k obrazu svému.⁶³ I ve Francii bylo feministické hnutí velice rozmanité. Mezi radikálnější feministky bychom mohli zařadit Madeleine Pelletierovou nebo Nelly Rousselovou, přičemž druhá z protagonistek se stala velice aktivní francouzskou bojovnicí za antikoncepci a manželství považovala za něco zcela nemorálního. Oproti tomuto umírněnější feministky bojovaly spíše za to, aby bylo uznané mateřství a také, aby za to byla nějaká mzda. Protože ať mluvíme o Francii či o jiných evropských zemích, převládal názor, že žena je v první řadě opatrovatelkou a až poté výdělečně činnou osobou.⁶⁴

⁶² ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Přeložila E. Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 71-100. ISBN 80-7325-060-8.

⁶³ Tamt., s. 128-141.

⁶⁴ Tamt., s. 164-206.

5 PRVNÍ VLNA FEMINISMU V ČESKÝCH ZEMÍCH

V kontextu první vlny feminismu ve světě lze říci, že vývoj v českých zemích se jím v nemalé míře inspiroval. Poté, co ženy začaly bojovat za svá práva, se i zde k tomuto tématu přidalo další. Byl jím český nacionalismus. Jev naprosto originální a odlišný od evropských zemí a zemí USA. I zde tvořili teoretický základ jak ženy, tak také muži a v prvních fázích šlo především o legislativní zakotvení žen do českého politického systému. Ani zde se angažovanost neubírala jen jedním směrem. Dalšími nemalými tématy byly výchova, manželství, vzdělání či spolková činnost.

5.1 Vývoj ženské otázky v českých zemích

Tak jako ve světě se i v českých zemích občanská společnost sestává z působení mužů a žen. Život ženy ale není stejný jako život muže, a to jak z obecného hlediska, tak i konkrétně z hlediska politické a právní kultury. Formální zrovnoprávnění žen se jak ve světě, tak i v českých zemích, považuje za zrovnoprávnění na úrovni tzv. „rozdílností“.⁶⁵ Jak i Tomáš Garrigue Masaryk ve svém Moderním názoru na ženu zdůrazňuje: „*Rovnost není totožností...a silnější má pomáhat slabšímu, toť přikázání nejlepších a nejpokročilejších duchů nové doby.*“⁶⁶ Vystává zde problém, kdy se nestejnost stává nerovností, a to zejména v ženské otázce. V celé historii ženského hnutí bylo východiskem úsilí o vyšší vzdělání, což dále vedlo ke snaze o získání politických práv. Již v devatenáctém století bylo toto úsilí uvědomělé a cíle schopné. Toto se týkalo jak Ameriky, Velké Británie, Francie, tak i českých zemí.⁶⁷ Z hesla, které původně vedlo ženy jen k domácnosti „Kinder, Kuche, Kirche“, se pomalu stával jen jakýsi základ v povzdálí. Ženy se zejména ve druhé polovině devatenáctého století začínají angažovat v nejrůznějších sférách života, které jim život v českých zemích nabízí. Nejsou jimi jen přednášky, či vzdělávací kurzy, ženská aktivita se začíná rozšiřovat i v podobě zakládání časopisů, spolků a salonů. Tento proces vzniku vyšší vzdělanosti žen a zkvalitnění jejich života začíná v českých zemích již od učení Magdaleny Dobromily

⁶⁵ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 7. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

⁶⁶ MASARYK, Tomáš Garrigue, Moderní názor na ženu [online]. *Britské listy*, 27. 11. 2007 [cit. 19. 4. 2012]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/37521.html>

⁶⁷ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 7. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

Rettigové, jejího kuchařského umění a vrcholů předáváním prvních diplomů ženám lékařkám, či středoškolským profesorkám.⁶⁸

Začátek feministického hnutí je i v českých zemích těžké určit přesně, a proto si zde zvolíme jako mezník rok 1848. Tento rok nebyl totiž jen rokem výměny panovníka, vydání ústavy, založení prvního ženského spolku - Spolku Slovanek, či svolání říšského sněmu, je to především rok nově vznikající občanské společnosti. Společnosti moderní. I zde v českých zemích bylo nutné feministické hnutí seskupit pod jednotný teoretický a ideologický rámec. Tento byl také stejně jako ve světě utvářen v prvopočátku muži. Muži, kteří se zabývali politikou, demokracií či právy občanů. Ve vývoji českého feministického hnutí je bezpochyby nutné zmínit přinejmenším mužská jména, která stála u zrodu zázemí pro celý vývoj feminismů, jsou jimi Vojtěch Náprstek, F. X. Šalda, Artuš Drtil a samozřejmě také Tomáš G. Masaryk.⁶⁹

Devatenácté století skrze ženskou otázku stejně jako feminismy samé není jasně definováno. Obecný souhrn tohoto problému zněl tak, že: „*ženská otázka je nedílnou součástí sociálních problémů, týká se především žen neprovdaných nebo ovdovělých a nejvíce zasahuje do života středních měšťanských vrstev*“.⁷⁰ Takto ženskou otázku chápala i Žofie Podlipská a i podle jejích záznamů vyvstává, že tato problematika byla záležitostí jen žen neprovdaných: „...*jaký úkol ve společnosti přísluší ženě neprovdané, čím živit se má, je – li chuda, čím se zaměstnávat má, není – li jí třeba pečovat o výživu, aby času nemařila, slovem, čeho má uchopiti se, aby ušla trpkému citu, že jest na světě zbytečnou*...“.⁷¹ Ženská otázka se postupem času jako samotné feministické hnutí vyvíjela. Tak již na přelomu století 19. - 20. začínají ženy pociťovat svou fyzickou, sexuální i intelektuální jinakost a začínají o ní konceptuálně uvažovat.⁷²

5.2 Studium a výchova v českých zemích

Pokud se zaměříme na vzdělání jako takové, pak v případě ženského pohlaví toto slovní spojení bývá dáváno do kontextu tradičně s druhou polovinou devatenáctého století.

⁶⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. s. 7. Gender sondy, sv. 2. ISBN 80-7277-241-4.

⁶⁹ BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 7-9. ISBN 978-80-86495-70-5.

⁷⁰ Tamt., s. 15.

⁷¹ PODLIPSKÁ, Žofie. Úvod k Ženské bibliotéce. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010, s. 47. ISBN 978-80-86495-70-5.

⁷² BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 16. ISBN 978-80-86495-70-5.

První pokusy jsme schopni doložit již v sedmdesátých letech osmnáctého století. V této době vydává Marie Terezie Všeobecný školní řád a pro dívky jsou zřizovány v rámci škol zvláštní oddělení, jako například v normální škole na Malé Straně, která byla založena roku 1775. Dívčí oddělení, následně také dívčí školy, nebyla ale zaměřena pouze na všeobecné vzdělání, vyučovaly se zde také ruční práce, náboženství či práce v domácnosti. Počet škol všeobecně včetně dívčích v průběhu osmnáctého století rapidně vzrostl. Na konci tohoto století můžeme zaznamenat mimo dívčích škol pražských i dívčí školy v Plzni, Jičíně, Rychnově, Domažlicích, či v Klatovech. Co se týče českého ženského hnutí i vzdělání českých dívek, byly tyto dvě aktivity velice často spojovány s vlasteneckým úsilím. A proto se také jako jeden z negativních aspektů tehdejších dívčích škol vyzdvihuje výuka v německém jazyce. Pokud se zaměříme na dívčí vzdělání devatenáctého století, konkrétněji na léta čtyřicátá, budou nepochybně spojena se jménem Karel Slavoj Amerling. Tento národní buditel své doby se nezajímal výhradně o vzdělání dívek, založil také se svou ženou dobročinný spolek s názvem Jednota paní svaté Anny a následně pracoval jako lékař ve svém Ústavu pro slabomyslné děti. Amerlingovo jméno je také velice často spojováno s prvními snahami emancipace žen v českých zemích, a to právě díky jeho působnosti v budování první školy s názvem „Budeč“, která byla roku 1843 rozšířena právě o dívčí oddělení. Mezi prvotní organizátorky dívčího vzdělání bychom také mohli zařadit Bohuslavu Rajskou, která založila vlastní českou dívčí školu a následně poté i Společnost dívek českých.⁷³

Oproti první polovině devatenáctého století je druhá polovina charakteristická výraznými změnami. V podstatě od základů se budují odborné dívčí školy a také ústavy pro vyšší všeobecné vzdělání dívek. Stejně jako celá legislativa se ani školská zařízení nevyhnula přesunům pravomocí. Rok 1848 znamenal pro české školy podruží ministerstva kultu, vyučování a osvěty, v roce 1855 – 61 byl výrazně zvýšen vliv církví na školy. Rok 1864 znamenal znovu obrat pod vliv obcí oproti církvím a také byla nastolena rovnoprávnost obou jazyků – jazyka českého a jazyka německého. Za vrcholné oddělení škol od církve můžeme považovat rok 1868-1869, kdy jsou přijaty říšské a zemské zákony. Ženy také smí od tohoto roku 1869 vyučovat na dívčích školách a na nižších stupních škol smíšených a chlapeckých.⁷⁴

⁷³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. s. 7-16. Gender sondy, sv. 2. ISBN 80-7277-241-4.

⁷⁴ Tamt., s. 32.

Osudy žen, kterým se vzdělání nedostalo, ať bylo jakéhokoliv typu, a těch, které k tomu byly nemajetné a neprovdané, byly velice těžké. Obvykle dostaly nálepkou „staré panny“ a staly se přinejmenším terčem posměchů. Vzdělávání dívek v první polovině devatenáctého století je charakteristické zejména zdokonalováním dobových požadavků ve výchově dětí, řízení domácnosti či reprezentaci manžela. Není zde tedy řeč o vzdělání jako takovém, spíše bychom to mohli nazývat vychováním. Možnostmi pro toto „vychování dívek“ byly jak dívčí třídy v rámci hlavních škol, tak i školy klášterní, soukromé penzionáty, ale především samotné matky.⁷⁵

Především žena jakožto matka hrála nemalou roli ve výchově dětí obecně a v českých zemích zejména ve výchově k vlastenectví. Měla za úkol (zejména u synů) působit výchovně především v duchu češtví a v jakékoli vhodné chvíli připomínat dětem osobnosti českých dějin. Dále se postupně stále častěji stávala chtěnou komunikace v českém jazyce a zapisování dětí do českých škol.

U dívek tomu bylo ale zcela naopak. Z pohledu ženského hnutí v českých zemích bylo a je velice kriticky pohlíženo na výchovu a vzdělávání dívek. Nikoli vlivem ústavů, které dívky navštěvují, kritický pohled byl zaměřen zejména na výchovu v rodinách. Tento fakt dokládá i kniha Františka Kodyma *O výchově mládeže*, kde píše: *“Kdo nepochopil vznešený úkol rodičů, neměl by v manželský stav vstupovati; neboť nedbáním o potomky své zanedbává jednu z četných větví příštího pokolení a národu jest spíše ku škodě, než k užítku.”*⁷⁶ Také Eliška Krásnohorská ve své knize *Ženská otázka česká* píše: *„Tyto poměry smutné pro statisíce žen, vyskytly se dříve nebo později v nynější společnosti všude asi podobně, a musila se v nich oprava státi od kořene: vychováním.”*⁷⁷ K tématu výchovy českých dívek se mimo zmiňovaných autorů připojil v důsledně myšlenkovém a politickém smyslu - Artuš Drtil. Pro tohoto feministu se stává ženská otázka ve své komplexnosti základem pro možné utváření české národní identity a dle jeho názoru: *„Žen inteligentních, duševně vyrovnaných, rozumově i citově vyspělých potřebujeme v Čechách jako soli a*

⁷⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. s. 22-25. Gender sondy, sv. 2. ISBN 80-7277-241-4.

⁷⁶ KODYM, František Vlastimil. *O vychování mládeže v našich domácnostech*. Praha: Spolek pro vydávání laciných knih českých, 1884. s. 8. Matice lidu, sv. 4.

⁷⁷ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ženská otázka česká*. V Praze: Edv. Grégr, 1881. s. 23. Epištoly svobody, sv. 29.

stavíme-li se dosud z malé části proti zrovnoprávnění pohlaví, je to pouze proto, že obavy, bude-li možno ženy v celku vychovat tak, aby byly kladem, nikoliv nebezpečím.“⁷⁸

Naproti vysokoškolskému ne příliš přístupnému vzdělávání dívek zde máme ale i odborné školy, které byly již od let 70. pojmenované jako „průmyslové vychování“. Díky těmto školám, které byly dostupnější než vzdělání vysokoškolské, mohly změnit alespoň částečně dívky nemajetné, hledající plnohodnotné zaměstnání svůj životní směr.⁷⁹ Těmto možnostem se blíže stejně jako Karolina Světlá věnovala i další z protagonistek českého ženského hnutí Věnceslava Lužická. Ve své knize *Žena ve svém povolání* vypočítává úkoly, které jsou na ženu kladeny, a dále pak poukazuje na fakt, že dívkám chybí předpoklady ke správnému vykonávání těchto „ženských rolí“. Zdůrazňuje také, že právě průmyslové vychování zpřístupňuje ženám neprovdaným soběstačnost a také nezávislost na příbuzných. „*Průmyslové vychování však zabezpečilo by ženštině neprovdané samostatnou nezávislost, zbavilo by ji snižující poroby a pojistilo by stálý a vlastní domov.*“⁸⁰

5.3 Ženské role, výhoda či nevýhoda?

Jednou z nejznámějších žen feministického hnutí byla nepochybně Magdalena Dobromila Rettigová, která se proslavila především díky svému kuchařskému umění. Její vliv ve směru ženské emancipace ale přisuzujeme především pořádání besídek, kde pobízela mladé dívky k vyššímu vzdělání.⁸¹ Právě od dob působení Magdaleny Dobromily Rettigové nebylo nijak zvlášť zpochybněno místo ženy v domácnosti, místo ženy jako matky a především místo ženy jako dobré manželky. Všechny tyto ženské role jsou v podstatě v době 19. století brány jako ctnosti a jsou chápány jako určitá výhoda pro všechny ženy. Například v knize *O pohlaví ženském* píše Honorata Zapová: „*Když zaplatíš sekretáře, aby počty za tebe vedl, hospodyni, služky, chůvu, učitelku, co sobě koupíš? Dlouhou chvíli, nespokojenost a neštěstí...*“⁸² Důležitost působnosti Magdaleny Dobromily Rettigové spočívá především v přípravě žen, jak k praktické výuce a kulturním činnostem, tak také z hlediska důležitosti výchovy k vlastenectví. Magdalenu Dobromilu Rettigovou bychom

⁷⁸ DRTIL, Artuš. Nové funkce ženy v ústrojí národním. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010, s. 176-179. ISBN 978-80-86495-70-5.

⁷⁹ BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010, s. 13. ISBN 978-80-86495-70-5.

⁸⁰ LUŽICKÁ, Věnceslava. *Žena ve svém povolání*. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010, s. 53-56. ISBN 978-80-86495-70-5.

⁸¹ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992, s. 7-8. *Člověk a jeho práva*, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

⁸² ZAPOVÁ, Honorata. *O pohlaví ženském*. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010, s. 28-31. ISBN 978-80-86495-70-5.

kvůli její koncepci feministkou asi nenazvali, protože její smýšlení ženy je pojato velice tradičním způsobem, aniž by byla zpochybněna role ženy v domácnosti nebo role ženy jen jako matky, ale její působení je jedním ze základů pro budoucí ženy, smýšlející v okruhu feministické emancipace. Její vliv na zvýšení vzdělanosti všech dívek totiž přichází v době, kdy „*se na vzdělání dívek kladl minimální důraz a převládal názor, že postačující je znalost základů praní, čtení a počtů*“.⁸³ Pokud bychom se zaměřili na další důležitý článek feministické základny v českých zemích, určitě bychom sem zařadili i Boženu Němcovou, rozenou jako Barboru Novotnou, později Panklovou. Stejně tak jako i Magdalenu Dobromilu Rettigovou ani Boženu Němcovou bychom nenazvali přímo feministkou. Co se týče její práce, souvisela spíše s ideovými pohnutkami národního obrození, ale i přesto ji můžeme zařadit mezi stěžejní protagonistky v české literatuře, které utvářely důležitý podklad pro budoucí feministické dění. Pokud se nebudeme hlouběji zaměřovat na její díla, postačí nám už jen fakt, že se tato žena stala postavou národního symbolu své doby.

Problém ale nastává ve chvíli, kdy se centrem diskuzí stane ohodnocování žen a čas strávený právě domácími pracemi v kontrastu vůči času stráveném v práci. Toto se také později stává důvodem problémů mezi oběma partnery a vzájemného nepochopení, protože muž neví, co zahrnuje obstarávání domácnosti a žena naopak není seznámena s náročností úkolů z vnější sféry života.⁸⁴

5.4 Angažovanost žen ve veřejné sféře života

V šedesátých letech se české ženy vyjadřují k obecnému povědomí ve světě a v českých zemích na poli feministické otázky prostřednictvím *PETICE ČESKÝCH ŽEN K RAKOUSKÉ ŘÍŠSKÉ RADĚ*, a to doslovně: „*V celém civilisovaném světě snaha po vyšším vzdělání žen nabyla takového významu, že vlády a zákonodárné sbory vidí se pohnuty obracet k ní vážný zřetel. Z iniciativy soukromé a pomocí spolků vzešly všude první kroky k uskutečnění snahy oné, ale brzy poznaly také správy států svou povinnost činně a podpůrně přispěti k dílu, jehož cílem jest duševní povznesení celé polovice obyvatelstva...*“.⁸⁵ Tímto a dalšími kroky se také čím dál častěji dostává do povědomí právě na konci šedesátých let názor, že by se žena měla začít věnovat nejen svým obvyklým povinnostem, ale měla by

⁸³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. s. 16. Gender sondy, sv. 2. ISBN 80-7277-241-4.

⁸⁴ BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 10-11. ISBN 978-80-86495-70-5.

⁸⁵ ŽENSKÝ VÝROBNÍ SPOLEK ČESKÝ. *Petice českých žen k Rakouské radě říšské. Ženské Listy*. Praha: F. A. Urbánek, 1890, **18** (3), s. 65. ISSN 1802-7237.

se také angažovat do veřejně prospěšných činností a zahrnout sem i své sebevzdělávání. Tento názor mohl být ale uplatňován prozatím jen v duchu domova jako ženina celého světa: „...*chce-li se věnovat studiím knihovním, musí mít nejdříve v pořádku prádlo a v kuchyni dbát na to, co muži chutná*“.⁸⁶

Celá léta sedmdesátá a osmdesátá devatenáctého století jsou reprezentací nejrůznější snahy žen, jak se realizovat také mimo svůj domov. Mnohdy se nedosažený rodinný život vyvažoval alternativou v podobě studií nebo ženskou aktivitou v dobročinném působení. Ideál možného sjednocení mimo-rodinných aktivit a rodinného života byl však možný až po první světové válce.⁸⁷ Tato dlouhodobá iniciativa pro skloubení obou protipólů ženského života však nebyla záležitostí jen českých žen, ale také i výše zmiňovaného Tomáše G. Masaryka, který již jako poslanec vznášel důsledné požadavky na začlenění žen do studijního procesu jak na školách středních, tak i na univerzitách: „*aby ženy byly připuštěny do středních a vysokých škol a aby vyučovací správa o to dbala, aby stát i v tomto směru vývoj věcí nejen podporoval, ale i řídil a vedl*“.⁸⁸

Po světovém vzoru se i české ženy snaží o co největší iniciativu v různých odvětvích a rozrůstá se zde zejména činnost spolková. První polovina devatenáctého století je charakteristická především nízkou mírou informovanosti o ženském hnutí a také zde nemůžeme mluvit o oficiálních ženských spolcích. „Ženské spolky“ samozřejmě v menší míře existovaly, ale jednalo se jen o „*dobrovolná sdružení bez jakékoliv registrace a pevných stanov*“.⁸⁹ Co se týče samotné spolkové legislativy, její kořeny sahají až do druhé poloviny osmnáctého století. Velká omezení v tomto směru zajistila především Velká francouzská revoluce a napoleonské války, proto také byl první spolkový zákon v českých zemích vydán až v roce 1843. Asi největší omezování spolků bylo zaznamenáno během bachovského absolutismu a vydáním Silvestrovských patentů byl dokonce na spolkovou činnost uvalen policejní dohled. Nový liberálnější spolkový zákon byl vydán až v roce 1867, který byl platný pouze pro Předlitavsko. Feministické spolky však do této doby řadit nemůžeme. První spolky, které zde vznikaly, byly především spolky potravní, dobročinné, podpůrné či literární

⁸⁶ BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 11. ISBN 978-80-86495-70-5.

⁸⁷ Tamt., s. 12.

⁸⁸ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 10. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

⁸⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. s. 24-25. Gender sondy, sv. 2. ISBN 80-7277-241-4.

a pěvecké. První ženské iniciativy se projeví zejména v oblasti literární, a tak v roce 1861 můžeme zaznamenat vznik vůbec prvního ženského časopisu, čtrnáctideníku Lada, který byl redigovaný Antoníí Korschnerovou-Melišovou.⁹⁰

Druhá polovina devatenáctého století je charakteristická především rozšířením spolkové činnosti zejména po pádu bachovského absolutismu, tedy v letech šedesátých. Tato činnost se však netýkala všech žen. Stejně tak jako první snahy feministického hnutí v USA zasáhly především střední vrstvy bělošských žen, v českých zemích to byla otázka především žen měšťanských. Co se týče venkova, nebyla zde tato iniciativa nijak zvlášť znatelná. Ale ani ženy měšťanské se v mnohých případech nesetkávaly s ničím jiným než s despektem, zejména od žen, které byly generačně jejich matkami a babičkami. Od šedesátých let tuto propast mezi generacemi asi nejvýrazněji ovlivňoval Vojtěch Náprstek svými rovnocennými názory na ženu jako partnerku a na ženu v politické sféře. Mezi významné spolky druhé poloviny devatenáctého století bychom mohli zařadit Spolek sv. Ludmily, Americký klub dam, či Tělocvičný spolek paní a dívek pražských.⁹¹

Oproti létům šedesátým se nastalá sedmdesátá léta vyznačovala především zakládáním takových spolků, které by pomohly zejména ženám neprovdaným a nemajetným, a to přinejmenším k důstojnému životu. Jedním z těchto spolků byl také Ženský výrobní spolek český, který v roce 1871 zakládá Karolina Světlá. Tento spolek nejen že byl rozšířen mimo přednášky, kurzy a diskuze, také o výuku praktických předmětů, ale především umožnil dosažení tohoto vzdělání dívkám z chudých rodin, tzv. průmyslové výchování.⁹²

Velice významný spolek, co se týče druhé poloviny devadesátých let, je také spolek založený v roce 1897 pod názvem Ústřední spolek českých žen, který se zaměřuje především na snahy vzdělávací, národohospodářské či zdravotnické.⁹³ Dále také časopis Ženské listy, který preferuje zejména emancipaci ženství a kritika je určena především mužům vzdělaným, kteří tento diskriminační fakt přehlíží, což nám dokládá i část z článku Nákladem ženského výrobního spolku českého, kde se píše: „*K jak nerozvážným a neomluvitelným činům se někdy zapomínají i mužové nejvzdělanější, když duševním snahám ženským chtějí dáti*

⁹⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. s. 33-37. Gender sondy, sv. 2. ISBN 80-7277-241-4.

⁹¹ Tamt., s. 40-58.

⁹² Tamt., s. 103-114.

⁹³ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 10. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

najevo své velkolepé pohrdání.“⁹⁴ Pro století 20. je jednou ze stěžejních událostí vznik dalšího ze spolků. Ten vzniká v roce 1903 v Praze jako Ženský klub český a soustřeďují se zde zejména na činnost kulturní a osvětově politickou. Cestou k těmto cílům jsou večírky ať již literární, hudební či recitační, ale také nejrůznější přednášky. S tímto klubem je také neodmyslitelně spojeno jméno pozdější významné iniciátorky ženského hnutí v Československu Františky Plamínkové. K politickým cílům bylo však potřeba organizace jiného uspořádání a tímto se stal v roce 1905 Výbor pro volební práva žen. Ten měl za úkol především agitovat, psát články a pořádat veřejné schůze.

5.5 Český nacionalismus

Co se týče českých zemí v kontrastu zbývajícího světa, je zde angažovanost mužů mnohem patrnější než v jakékoli jiné zemi. Je tomu tak proto, že právě v naší zemi bylo ženské hnutí velice úzce spjato s hnutím národním. Otázky feminity se tedy velice často dávaly do kontextu se sociálními problémy doby. Stejně jako ve světě i v českých zemích se feministické hnutí začalo vnitřně diferencovat. Jediným, ale za to velice silným pojátkem, zde byl prohlubující se český nacionalismus. České aktivistky sice čerpaly vzor z německých či rakouských spolků, nicméně se od nich velice tvrdě oddělovaly a vymezovaly se především vůči rostoucí německé moci.

K tomu, aby se řádně mohly od německé moci distancovat, jim sloužil již zmiňovaný nacionalismus a ten se stal i „společnou řečí“, jakýmsi diskursem jak pro tuto dobu, tak i pro samotné ženské hnutí.⁹⁵ Prvky nacionalismu či přinejmenším jeho zlomky, lze najít i u již zmiňované Karoliny Světlé, která píše: „*Vám, kterak vyrůstala horoucí láska k národu v srdci české dívky vůbec, kterak v něm vznikalo nadšení pro spravedlnost a pravdu.*“⁹⁶ Téma, týkající se spojení otázek ženské a národní, však nebylo cizí ani Elišce Krásnohorské, která ve svém díle *Ženská otázka česká* píše: „*Vzmuž se, buď statečna, odlož svou hravost a s železnou pílí, s vůlí nadšenou, s opravdovostí posvátných citů hodnou učíš se tím, čím býti máš a můžeš; ženou českou, jejížto svátostí a chloubou jest jazyk, vzdělanost, svoboda jejího národa, jejíž tužbou horoucně šlechtná, v ovzduší její péče, její oddanosti odchovaná povaha – českých mužů!*“⁹⁷ A v článku *První Češce*, Karolině Světlé pokračuje slovy: „*A nemožno*

⁹⁴ Směs. *Ženské Listy*: Praha: F. A. Urbánek: 1888, 16(3), s. 52. ISSN 1802-7237.

⁹⁵ BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 10-19. ISBN 978-80-86495-70-5.

⁹⁶ Literatura a umění. *Ženské Listy*. Praha: F. A. Urbánek: 1888, (XVI, č. 6), s. 109. ISSN 1802-7237.

⁹⁷ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ženská otázka česká*. V Praze: Edv. Grégr, 1881. s. 32. Epištoly svobody, sv. 29.

nám Češkám, vyřknout více ni svému češství sladší pečeť dát: vlast' samu ctíme, Tebe milujíce! Tož zdravena buď láskou tisíckrát!“. ⁹⁸

5.6 Hlavní představitelé podílející se na vzniku první vlny feminismu v českých zemích

Pokud se zaměříme na první vlnu feminismu v českých zemích, začnou se nám zde opakovat, stejně jako v zemích světových, významná jména. Jména osobností, které se přímo podílely na vzniku ženského hnutí, či jména osobností, které se zde v tomto hnutí velice silně angažovaly. Pokud jde o úplně první protagonisty, jako například o Magdalenu Dobromilu Rettigovou či Boženu Němcovou, nelze je nazývat přímo feministkami, i když byl jejich vliv velice významný především pro další historický vývoj feministického hnutí. Mezi hlavní představitelé ženského hnutí v českých zemích lze již zařadit ženy a muže, kteří se přímo zasazovali jak o nutnost nastolení rovnoprávnosti žen a mužů obecně, tak také a to především se zaměřovali na zrovnoprávnění obou pohlaví v politické sféře. Jsou jimi Karolina Světlá, jejíž vliv byl velice znatelný především ve sféře spolkové, Eliška Krásnohorská, jejíž činnost podporovala především vzdělanost žen v českých zemích, Tomáš Garrigue Masaryk, který je asi nejvlivnějším mužským reprezentantem hnutí za ženská práva a Tereza Nováková, u níž je znatelný velký vliv zahraničního feministického hnutí.

5.6.1 Karolina Světlá

Karolina Světlá, vlastním jménem Johana Rottová, provdaná Mužáková, je jednou z prvních zasazujících se aktivním způsobem o zrovnoprávnění žen v českých zemích. V jejích dílech můžeme nalézt odkaz nejen na Jana Nerudu, Boženu Němcovou, oblast Podještědí, ale také na smrt její jediné dcery.⁹⁹ Svě jméno pro literární oblast si zvolila, dle neteře Karoliny a dle rodné vsi jejího manžela, Světlé pod Ještědem.¹⁰⁰ I přes to, že se tato významná spisovatelka nedožila svých sedmdesátých narozenin a nevkročila do nového století, její odkaz zde působil a ovlivnil mnohé z pokračovatelů. Mezi nejmarkantnějšími bychom mohli jmenovat Elišku Krásnohorskou či Terezu Novákovou.¹⁰¹

⁹⁸ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. První Češce Karolině Světlé. *Ženské listy*. Praha: F. A. Urbánek: 1890, 8(3), s. 46. ISSN 1802-7237.

⁹⁹ DUB, Ota. *Karolína Světlá*. Ústní nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1975. 71 s. Postavy a události, sv. 2.

¹⁰⁰ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. Praha: Melantrich, 1980. s. 35-37. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, sv. 56.

¹⁰¹ Tamt., s. 125-127.

Karolinu Světlou ovlivnil v jejím smýšlení především Vojta Náprstek, a proto je také většina idejí o úkolech a povinnostech ženy této české spisovatelky v souladu právě s jeho představami, což zdůrazňuje především v díle *Adresa českých paní*: „...*Vám, pane, náleží čest, že jste měl v národě našem první cit pro bídu naši; neboť bídou jest, umírá – li švadlena při vši své pilnosti hlady; bídou jest, musí – li matka zanedbati ducha svých dětí proto, že vyžadují lopotné práce hospodářské její činnosti; bídou, vychová – li se dívka jen pro muže a vstoupí – li v sňatek jen proto, že nedojde jinak zaopatření...*“.¹⁰²

Tato česká spisovatelka a aktivistka dále zakládá v roce 1871 Ženský výrobní spolek český, který lze zařadit mezi jeden ze stěžejních pro české feministické hnutí.

U Karoliny Světlé lze také najít jistou paralelu s britskou spisovatelkou Virginii Woolf. U obou spisovatelek je kladem jistý důraz na finanční stránku a zejména na majetkovou zajištěnost žen. Virginie Woolf toto dokládá na nutnosti existence tzv. „vlastního pokoje“ a Karolina Světlá se zaměřuje na stále se zvyšující počet žen, které zůstávají doma kvůli nemožnosti provdat se, zapříčiněné nemajetností rodičů. Dále se také Karolina Světlá zabývá degradací muže právě na tomto základě. V tomto případě, kdy se musí žena životně zajistit, se totiž muž stává jen jakýmsi prostředkem k dosažení cíle – určitého společenského statusu.¹⁰³

Pokud bychom měli shrnout celé působení Karoliny Světlé v literární tvorbě, našli bychom dozajista dvě základní charakteristiky jejich děl: „*za první by to byla idea - úsilí o lepší, spravedlivý společenský řád, v němž by člověk nebyl omezován starými předsudky, konvencemi, a dogmaty falešné, peněžnické morálky, určované světským i církevním panstvem a v za druhé by to byla myšlenka národní, pochopená především jako idea národního uvědomění, pevně opřené o pokrokové myšlenkové tradice našeho lidu a zakotvené v současné životní realitě tohoto lidu, a tím tedy zároveň i idea boje za kulturní a politická práva českého národa*“.¹⁰⁴

¹⁰² SVĚTLÁ, Karolina. *Adresa českých paní*. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010, s. 32-33. ISBN 978-80-86495-70-5.

¹⁰³ SVĚTLÁ, Karolina. *O vychování ženy*. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010, s. 34-37. ISBN 978-80-86495-70-5.

¹⁰⁴ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. Praha: Melantrich, 1980. s. 135. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, sv. 56.

5.6.2 Eliška Krásnohorská

Další představitelkou je Eliška Krásnohorská. I tato česká spisovatelka, ekonomka a aktivistka se velice zasadila o rozvoj ženské otázky a celkové ženské vzdělanosti.¹⁰⁵ I ona zaměřila otázku ženského hnutí a ženské vzdělanosti k možnému srovnání národní vyspělosti, a to doslovně v knize *Ženská otázka česká*, kde píše: „*Takž uznána otázka ženská za měřítko vzdělanosti národní.*“¹⁰⁶ Její cílovou skupinou se stala především mladá děvčata. Dalším krokem bylo vybudovat gymnázium a po studiu poměrů v cizině, poradách se školními odborníky a prosazování na radnici, se jí úsilí vrátilo v podobě prvního dívčího gymnázia ve střední Evropě – které neslo název Minerva, založeno roku 1890.

Ani tento pokrok ale nebyl bez podmiňujících požadavků, a tak dívky musely žádat o povolení pro splnění maturitní zkoušky a jejich maturitní vysvědčení nesmělo obsahovat klauzuli opravňující k následnému studiu na univerzitě. Toto privilegium, týkající se vysokých škol dané prozatím jen mužům, bylo zpřístupněno ženám až v roce 1897 v podobě studia filosofie a rok 1900 se stal rokem zpřístupnění ženám ve studiu medicíny a farmacie.¹⁰⁷ Ženy samy zde po založení Minervy také definují slovo emancipace: „*Heslo emancipace žen razí si neúprosně cestu na všech stranách. Než ne vždy se heslo to správně pojímá. Posměváčkové všech vyšších snah ženských vidí v něm vymanění ze všech zvykův ženskosti, té pravdivé ženskosti, jež ženu tak krásně zdobí. My v hesle emancipace vidíme něco jiného, my v něm spatřujeme vymanění se ženy z dosavadní nečinnosti ve prospěch blaha veřejného, my heslem tím rozumíme zaměstnání ženy v takových oborech, k nimž i tělesné i duševní síly její stačí a k nimž až do nedávna – do připuštění učitele na školy obecné – jim dvěře zavřeny byly: jsou pak to jmenovitě obory, k nimž se vyšší příprava zjednává na fakultách filosofické a lékařské.*“¹⁰⁸

Záběr Elišky Krásnohorské, vlastním jménem Alžběty Pechové, byl v otázce českého ženského hnutí velice široký. Zabývala se nejen vzdělaností českých dívek či nutností sociální solidarity, ale také zevrubným obrazem ekonomických poměrů dané doby.¹⁰⁹

¹⁰⁵ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 8. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

¹⁰⁶ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ženská otázka česká*. V Praze: Edv. Grégr, 1881. s. 4. Epištoly svobody, sv. 29.

¹⁰⁷ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 8-9. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

¹⁰⁸ Dozvuky po zahájení „Minervy“. *Ženské Listy*: Praha: F. A. Urbánek: 1890, **18**(11), s. 217-218. ISSN 1802-7237.

¹⁰⁹ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Naše snaha. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010, s. 62-76. ISBN 978-80-86495-70-5.

Například ve svém článku Znatelkám cizích jazyků zdůrazňuje, že znalost většího množství cizích jazyků je jednou z největších předností a to nejen v zájmu žen, ale také v zájmu celého našeho národa.¹¹⁰

Nicméně po celých 37 letech Eliška Krásnohorská odchází jak ze Ženského spolku, tak z redakce Ženských listů a s nevelkou slávou píše o nepoučitelnosti nových členek: „*Ve výrobním spolku chce opakovati všechny chyby, které s počátku činila Světlá, které činily pak její nástupkyně i které jsem činila také já; nechce zužitkovati zkušenost, již jsme tak draze a pracně vykoupily a jež by tolik opory poskytla i v nových časech vůči zjinačeným poměrům.*“¹¹¹

5.6.3 Tomáš Garrigue Masaryk

Vlastencem či nacionalistou lze nazvat Tomáše G. Masaryka, profesora, poslance říšského sněmu, či prezidenta, který velice často formuloval svůj „moderní názor na ženu“, kdy dle jeho slov: „*Moderní je úsilí, posilnit a povznést energii člověka a pocit osobní odpovědnosti, vypěstovat harmonicky všechny jeho mohutnosti, každé individuum společnost postavila na roveň.*“¹¹² Základem pro tento ideál je myšlenka nejen toho, že muž a žena jsou si rovni, ale především že toto vše je otázka celé společnosti. Neboť on sám toto dokládá slovy: „*Nerovnost mezi mužem a ženou není přirozená, není od přírody, ale vyvinula se historicky, a jak v historii dělalo se mnoho chyb a chyb často osudných, tak stala se také chyba a chyba veliká potlačením ženy.*“¹¹³ O ženské hnutí měl trvalý zájem a Ženskou národní radu velice podporoval.

Na základě Masarykovy myšlenky, že ženská otázka je otázkou celé společnosti, definovala také Františka Plamínková typ českého feminismu: „*kteřý není namířen proti mužům, ale směřuje k tomu, aby i muži pochopili, že jen žena vzdělaná a správně sebevědomá je jejich nejlepší družkou a nejcennější spolupracovnicí*“.¹¹⁴ T. G. Masaryk ve svých ideách ovšem překvapivě neztrácuje domácnost jako místo ženy, ale zdůrazňuje, že žena nesmí být otrokem tohoto místa a především nesmí být svazována pověrami

¹¹⁰ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Znatelkám cizích jazyků. *Ženské Listy*. Praha: F. A. Urbánek: 1890, 18(12), s. 236-240. ISSN 1802-7237.

¹¹¹ STREJČEK, Ferdinand. *Z literárního soukromí Elišky Krásnohorské*. Mladá Boleslav: Hejda a Zbroj, 1941. s. 32-33. Knihovna Lady, sv. 19.

¹¹² MASARYK, Tomáš Garrigue, Moderní názor na ženu [online]. *Britské listy*, 27. 11. 2007 [cit. 19. 4. 2012]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/37521.html>

¹¹³ Tamt.

¹¹⁴ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 7. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

domácnosti. Dále také a to zejména vyzdvihuje otázku ženskou na roveň již zmiňované, otázky sociální. Protože: „*Otázka sociální není už filantropickým, humanitním sportem, nýbrž prací k zákonnému zajištění sociální spravedlnosti. Žena proto musí pochopovat veřejné a politické úkoly doby, musí jako muž a sním se věnovat veřejnosti.*“.¹¹⁵

Díla Tomáše G. Masaryka se v určitých aspektech či jednotlivostech sice liší, ale všechna mají jeden společný základ. Tímto základem je zde člověk. Člověk a jeho přirozenost, člověk a jeho působení na společnost, atd.¹¹⁶ Moderní člověk v sobě také zahrnuje heslo, které je vlastní jen jemu, je jím „humanita“ neboli „člověčenství“. Pod tímto heslem lze nalézt více než jen oddělení od zvířat. Podle Tomáše G. Masaryka je pod slovem člověčenství zahrnuto i právo člověka, právo sociální, hospodářské, právo na práci či existenční minimum. Jako jeden z mála sem také zahrnuje náš první československý prezident právo ženské a práva dětí. Dle jeho názorů to ale není nic, čemu by musel dát vznik člověk, jak by mohlo z názvu vyplývat. Podle Tomáše G. Masaryka je podstatou humanitních práv především to, že jsou přirozená oproti daným a vytvořeným právům historickým.¹¹⁷ Tomáš G. Masaryk klade velký důraz také na vědomí člověka. Klade důraz na to, že ani tento fenomén není redukovatelný pouze a čistě jen na racionalitu, na to, že je nutné, aby procházel harmonickým vývojem ve všech vrstvách lidské psychiky. Neboť: „*Staré hodnoty musí být nahrazeny novými, prožívání světa musí být mnohostranné, žádná stránka lidského vztahu ke světu nesmí být ochuzena.*“.¹¹⁸ Naše určení totiž dle něj není jen fatálně směřováno okolnostmi světa, „*skutečný a poslední rozhodčí je člověk sám, je to jeho vůle, jeho charakter, jeho duše...*“.¹¹⁹

5.6.4 Tereza Nováková

Tereza Nováková, narozena 31. 7. 1853, patřila do rodiny Lanhausových. Do rodiny, která měla kořeny německé, avšak hlásila se také, sice ne příliš okatě, k češtině. Tereza Nováková jako nejstarší z dětí byla vedena k českému jazyku především skrze hudbu, do které ji zasvěcoval její otec. Navštěvovala také školu, ve které byl český jazyk vyučován

¹¹⁵ MASARYK, Tomáš Garrigue, Moderní názor na ženu [online]. Britské listy, 27. 11. 2007 [cit. 19. 4. 2012]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/37521.html>

¹¹⁶ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Moderní člověk a náboženství*. Praha: J. Laichter, 1934. s. 45-46. Otázky a názory, sv. 68.

¹¹⁷ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Ideály humanitní; Problém malého národa; Demokratism v politice*. Praha: Melantrich, 1990. S. 9-11. Vybrané spisy T. G. M., sv. 1. ISBN 80-7023-036-3.

¹¹⁸ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Moderní člověk a náboženství*. Praha: J. Laichter, 1934. s. 45-46. Otázky a názory, sv. 68.

¹¹⁹ Tamt., s. 16-17.

a dále spojován s německým na vyšších stupních. Tereza Nováková se velmi často zapojovala do veřejných spolků a spolu s dalšími ženami a muži dávala hlasitými projevy najevo své vlastenecké smýšlení. Ženské smýšlení této doby se jeví spíše a převážně vlastenecké, ženy se staví po boku mužů a jeví se spíše jako partnerky v boji za rovnoprávnost národa českého. Toto období, ač ho ještě nelze považovat za nijak feministické, přinejmenším pomáhalo ženám zvednout jejich sebevědomí a nacházet „*sestry, podobně uchvácené společenských kvasem a dříve netušenými očekáváními*“.¹²⁰ Samotné Tereze Novákové se dostává vnitřní zadostiučinění až členstvím v klubu s názvem Americký klub dam, do kterého vstupuje v 17 letech na doporučení Sofie Podlipské. Až zde se jí otevírá nový svět, svět pro ženy, které zde poslouchají nejen odborné přednášky, ale také čtou, zajímají se o politiku, kulturu a o všem diskutují.¹²¹

Tereza Nováková, nejen že se podílela na organizaci prvního Československého sjezdu žen již v roce 1896, ale také redigovala více než 10 let jeden z nejvýznamnějších časopisů pro ženské hnutí – *Ženský svět*.¹²²

Mimo to také píše knihu *Ze ženského hnutí* a zde čerpá přímé odkazy ze zahraničních feministických hnutí a feministických protagonistek. Dále s porovnáním světového vzoru upozorňuje na to, že: „*Žádná stránka kulturního našeho života není naším časopisectvem tak nevšimavě odbývána, tak systematicky zanedbávána jako ženské hnutí...*“.¹²³ Do tematiky českého ženského hnutí dále zařazuje tzv. dvojí morálku (po francouzském vzoru Olympe de Gouges), kde přímo píše: „*Zdá se však, že tato dvojí míra sahá do vrstev mnohem vyšších, a že přes všechny krásné řeči, verše, novely, plaidující pro nechráněnou ženu, samo spisovatelstvo silnou čarou rozděluje dotyčná práva obou pohlaví, a to tím způsobem, že na jedné straně nahromadilo se právo všecko a na druhé skromné nic.*“.¹²⁴ Patřila také ke znalkyním evropského kontextu feministických hnutí mimo české země a na tomto základě se také snažila jako jedna z prvních prosazovat všeobecné volební právo.¹²⁵

¹²⁰ ŠTĚPÁNOVÁ, Tereza. *Tereza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 15. ISBN 978-80-204-1982-8.

¹²¹ Tamt., s. 20-27.

¹²² BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 19. ISBN 978-80-86495-70-5.

¹²³ NOVÁKOVÁ, Tereza. *Ze ženského hnutí*. V Praze: J. R. Vilímek, 1912. s. 69.

¹²⁴ Tamt., s. 106.

¹²⁵ BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 19. ISBN 978-80-86495-70-5.

5.7 Politická angažovanost žen a její výsledky v českých zemích

Největší zásluhy v oblasti „ženské politiky“ měla bezpochyby Františka Plamínková. Tato česká feministka našla jako první část volebního řádu, ve kterém se nezakazuje zvolení ženské poslankyně.¹²⁶ První pokusy využít komplikovaného volebního systému pro vstup žen do zemského sněmu se odehrály již v roce 1908, kdy se jako kandidátky angažovaly Marie Tůmová a Karla Máchová. Tento první pokus však nebyl úspěšný, ale byl zásadní v dalším politickém dění.¹²⁷ I díky tomuto aktu mohla být v roce 1912 za mladočeskou stranu v okrsku Nymburk – Mladá Boleslav zvolena první ženská poslankyně, kterou se stala Božena Viková-Kunětická.¹²⁸ Ta nebyla jen političkou, byla spisovatelkou a také velmi vlivnou aktivistkou své doby. Také proslula svými projevy, které byly mimo jiné zaměřeny především na nevšední pojetí mateřství jako přirozeného práva žen, jak vdaných, tak i svobodných. Zvolení této silné osobnosti dalo také impuls k vybudování celého sociálního hnutí, braného již nejen jako ženský spolek, ale jako organizace, která chtěla dosáhnout takových práv pro ženy, kterými v této době disponovali především a jen muži.¹²⁹

Mateřství jako nejposvátnější přirozené právo ženy také proklamovala poslankyně Louisa Landová – Štychová, která ve svém projevu z 21. května 1919 zdůrazňuje nejen manželské nerovnosti, mravní dopady nerovnoprávnosti žen, ale také především to, že: „Žena nesmí býti zákony nucena k nedobrovolnému mateřství, ale chce – li se státi matkou, pak má společnost právo, žádati na ní děti zdravé a nezatížené.“^{130 131}

Práce ženského hnutí před první světovou válkou se odrazila hlavně po jejím ukončení, kdy již Washingtonská deklarace z 18. 10. 1918 navržená T. G. Masarykem proklamovala stejnou úroveň žen i mužů¹³²: „*Naše demokracie bude spočívat na všeobecném*

¹²⁶ BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 19. ISBN 978-80-86495-70-5.

¹²⁷ TŮMOVÁ, Marie. Občanská rovnoprávnost žen. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 195. ISBN 978-80-86495-70-5.

¹²⁸ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 10. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

¹²⁹ BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 7. ISBN 978-80-86495-70-5.

¹³⁰ LANDOVÁ-ŠTYCHOVÁ, Louisa. Stenografický záznam projevu na 52. Schůzi poslanecké sněmovny 21. května 1919. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 231. ISBN 978-80-86495-70-5.

¹³¹ Tamt., s. 229-231.

¹³² HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 10-12. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

*právu hlasovacím; ženy budou politicky, sociálně a kulturně zrovnoprávněny s muži.*¹³³ Tato klauzule byla dále stvrzena v Ústavě Československé republiky z roku 1920, a to přesněji v §106, což v podstatě ruší výsadní postavení jednoho pohlaví (mužského) na úkor pohlaví druhého. Výsledkem osvobození po roce 1918 bylo také rozšíření studia žen na všech fakultách vysokých škol, pronikání žen do větší části zaměstnání, která byla doposud vyhrazena jen pro muže a samozřejmě větší aktivita a zainteresovanost ve sféře politické. Ale ani přijetím ústavy s tímto konkrétním §106 se myšlení lidí nezměnilo, nedošlo proto důsledné rovnoprávnosti, a tak se tato snaha stala jen a pouze dalším programem.¹³⁴ Jako další hlavní témata, která se obnovila a byla nově řešena po roce 1918, lze uvést reformy manželského a rodinného práva, právo ženy na interrupci, či mateřství a výchovu.¹³⁵

Pronikání žen do různých sfér pracovního života se neobešlo úplně bez obtíží, velice často pracovaly zcela bezplatně nebo za nesrovnatelně nižší platy než muži.

K důsledným iniciátorkám řadíme především již zmiňovanou Františku Plamínkovou, která se proti tomuto rozhodla bojovat a v roce 1923 založila Ženskou národní radu, která shlukovala ženské zájmové organizace jak v Čechách, na Moravě, tak i na Slovensku a účelem podle stanov bylo „ *uvést v životní praxi rovnoprávnost žen zaručenou ústavou, zabezpečit ji a působit, aby organizace a činnost všech orgánů veřejných brala spravedlivý zřetel na mateřský úkol ženin*“.¹³⁶ Ženská národní rada, ale i české ženské hnutí vůbec, se velice angažovalo v mezinárodních otázkách a také se začleňovalo do mezinárodních organizací. České ženy pracovaly ve stálých komisích mezinárodních ženských hnutí a byly zastoupeny i v předsednictvu Mezinárodní ženské rady, Mezinárodní alianci pro volební a občanská práva žen či v Mezinárodním sdružení výdělečně činných žen.¹³⁷

Do Ženské národní rady nelze zařadit všechny politicky angažované ženy, patří sem především liberálně orientované ženské spolky. Sociálně demokratické, komunistické a katolické organizace zůstaly zcela mimo dění celé struktury Ženské národní rady. Pokud

¹³³ KOZÁK, Jan Blahoslav. *T. G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918*. Praha: Melantrich, 1968. s. 70.

¹³⁴ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 10-12. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

¹³⁵ LANDOVÁ-ŠTYCHOVÁ, Louisa. Stenografický záznam projevu na 52. Schůzi poslanecké sněmovny 21. května 1919. In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010, s. 229. ISBN 978-80-86495-70-5.

¹³⁶ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 12. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

¹³⁷ Tamt., s. 10-12.

se zaměříme na cíl těchto odlišných spolků, můžeme říci, že se v podstatě shodují, všechny mají za cíl společnou ženskou politiku. To, v čem se podstatně liší, je cesta, jakou cíle zrovnoprávnění a angažovanosti žen dosáhnout. V době meziválečné se totiž ve shodě s rozvíjející se ideologií marxismu a nastolení možnosti kolektivního stravování a výchovy dětí ubírají touto cestou i ženské spolky s demokraticky sociálním či komunistickým smýšlením. Tento ideál ženské spolky pod záštitou Ženské národní rady nesdílejí, a proto se mezi nimi začíná utvářet určitá ideologická propast. Tato neshoda byla patrná i 10. prosince v roce 1905, kdy se konala schůze žen za všeobecné rovné právo hlasovací v Národním domě na Vinohradech v Praze. Této schůze se účastnili zástupci v podstatě všech politických stran, mimo jiné i Františka Plamínková, Tereza Nováková, Karla Máchová, či Františka Zemínová. I přes určité ideové neshody došlo k závěrečnému souladu a výsledkem se stalo založení již zmiňovaného Výboru pro volební práva žen.¹³⁸

Co se týče Ženské národní rady samotné, ta se dále profilovala i v době mezi světovými válkami, a to především bojem proti fašismu a nadvládě Německa, stejně jako programy jiných feministických hnutí v českých zemích. I zde se radikálně prosazovala senátorka Plamínková, která mimo přednášek o nebezpečí nastupující hrubé moci sama napsala otevřený dopis Hitlerovi proti útokům na Československo.

Tyto boje proti bezpráví ale neutichly ani během druhé světové války, kdy ženy bojovaly především pomocí odbojových článků a zakládáním odbojových organizací. Senátorka Plamínková během druhé světové války umírá, a to přesně 30. 6. 1942. V průběhu druhé světové války byla sice celá Ženská národní rada rozpuštěna, ale na jejích základech byla vybudována nová organizace a již v červnu 1945 na ni navázala Rada československých žen. Předsedkyní této organizace se po vzoru Františky Plamínkové stala JUDr. Milada Horáková, která pokračovala v práci pro rovné postavení žen. I tato organizace rozvíjela své styky s ženskými organizacemi ve světě, ale jen do komunistického puče, který roku 1948 zvrátil demokratický rozvoj naší země. Po této události osud JUDr. Milady Horákové následoval osud Františky Plamínkové, a tak dvě výjimečné osobnosti českého ženského hnutí skončily na popravišti a spolu s nimi i další snahy v oblasti českého feministického hnutí. Nástup totalitního režimu znamenal celkové utlumení veškerých dosud nabitých idejí.

¹³⁸ Přijata Resoluce! In: *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 21-23, 150-151. ISBN 978-80-86495-70-5.

41 let znamenalo jen přisluhování komunistickému režimu a zvyšování frekvence jeho propagandy.¹³⁹

¹³⁹ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. s. 12-15. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

6 ZÁVĚR

Feminismus nelze začleňovat do jednotných myšlenkových směrů. V celé jeho historii probíhaly změny, a ty formulovaly jak ženskou otázku, tak také následně všechny navazující směry, pokračující po první vlně tohoto myšlenkového hnutí. Všechny feminismy poskytují určitý náhled na problematizovanou oblast, tedy okruh ženské stránky společnosti. Rovnost, o kterou především toto hnutí usiluje, je zaměřena na většinovou společnost. Jde o to, aby ve společnosti fungovalo nejen stejnoměrné zastoupení žen a mužů, ale především, aby byla využívána zkušenost obou pohlaví, a to zejména ve vzájemné spolupráci.

V celé bakalářské práci byla věnována pozornost především první vlně feministického hnutí. Jak z práce vyplývá, ve světovém kontextu i v kontextu českých zemí se k feministickým bojům připojovaly i boje další, které sloužily protagonistkám a protagonistům jako jakýsi teoretický podklad pro další možný rozvoj. Jen pro příklad uveďme boje za zrušení otroctví v USA či velkou míru angažovanosti ve válečných obdobích, a to v podstatě ve všech zemích. V českých zemích se tímto „přidruženým“ bojem stal český nacionalismus, nikoli však nacionalismus ve smyslu nadřazenosti, ale ve smyslu zrovnoprávnění českého národa zejména oproti národu německému. U světových zemí, které byly pro tuto bakalářskou práci vybrány, by se také jistý druh nacionalismu společně se ženským hnutím dal vyzorovat, ale oproti zemím českým je toto národnostní hnutí něčím, co se k ženskému hnutí přidalo později. V českých zemích byl tento proces opačný, a proto také je zde znatelná i větší míra angažovanosti ze strany mužské. V českých zemích je tedy otázka feministického sdružování něčím, co nejen svůj teoretický podklad, ale také své zaštitění ve vývoji následujícím našlo právě v kruhu národnostních sdružení.

Pokud se zaměříme na důvody vzniku první vlny feminismu ve světě a poté v českých zemích, zjistíme, že se v mnohém nelišily. Ženy si začaly uvědomovat, že i ony mají svá práva a že jim jsou v podstatě podsouvány jejich životní plány, které byly předem nalinkovány. Ne však plány, které by byly určovány ženami a které by vycházely z nějaké osobní zkušenosti, byly to plány, které vycházely z ideové historicky dané patriarchální společnosti. Důvody vzniku první vlny feminismu by se tedy daly shrnout ve všech zemích pod tuto stejnou záštitu, jakési prozření. České země se lišily především v tom, že u zrodu české ženské otázky stáli ve velké míře muži. Ženy, které začínaly vyvíjet nějakou aktivitu v tomto ohledu, ji budovaly především na podkladu nacionalismu českého národa.

Datace vzniku první vlny feminismu se v mnohém rozcházejí. Rozcházejí se především na základě rozdílnosti určování, co bylo hlavní příčinou vzniku. Obecně bychom vznik první vlny feminismu mohli zařadit jak ve světě, tak také potažmo i v českých zemích mezi konec století osmnáctého a začátek století dvacátého. Obsah požadavků, které byly vznášeny během tohoto dlouhého a velice různorodého období, se v mnohém nelišil. České země v podstatě následovaly světový vzor. Šlo především o zrovnoprávnění na poli legislativním a také o uvědomění si, že ne vše to, co je nám určováno historickou daností, je nezměnitelné a správné. Bohužel ne vždy se dosažením legislativní rovnoprávnosti žen věci změnily, v některých případech tomu bylo dokonce naopak. Dokladem nám může být například USA, kde po dosažení zrovnoprávnění žen a vybojování volebního práva se většina aktivní části feministického hnutí stáhla. Nebylo to bohužel jen dosažením cíle v tomto kontextu, ženy totiž nabyly pocitu, že zrovnoprávněním v této konkrétní politické sféře se jejich boj končí a s muži jsou si teď více či méně rovny. Ve většině případů po tomto kroku musela nastoupit tzv. druhá vlna feminismu. Ta měla zdůrazňovat nejen to, že jedna společenská oblast netvoří celou společnost, ale také to, že ženy by ve svých požadavcích neměly ustoupit na základě prvotního úspěchu. Co se týče samotného pokračování první vlny feminismu v českých zemích, zde byl přerušen a to především kvůli politické situaci.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Přeložila E. Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 367 s. ISBN 80-7325-060-8.

BADINTER, Élisabeth. *Tudy cesta nevede: slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*. Přeložila A. Lhotová. Praha: Karolinum, 2004. 145 s. ISBN 80-246-0885-5.

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. 175 s. Gender sondy, sv. 2. ISBN 80-7277-241-4.

BAHENSKÁ, Marie, HECZKOVÁ, Libuše a MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž! : české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. 335 s. ISBN 978-80-86495-70-5.

BURDA, František. *Člověk a jeho cesta ke svobodě na pozadí humanistických koncepcí dvacátého století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 207 s. Recenzované monografie, sv. 3. ISBN 978-80-7435-090-0.

DECARLI VALDROVÁ, Jana aj. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2.

DUB, Ota. *Karolína Světlá*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1975. 71 s. Postavy a události, sv. 2.

FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: J. Piszkievicz, 2004. 159 s. ISBN 80-86768-06-6.

HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. 96 s. Člověk a jeho práva, sv. 1. ISBN 80-901221-0-8.

HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999. 124 s. Knižnice Dějin a současnosti, sv. 11. ISBN 80-7106-380-0.

KODYM, František Vlastimil. *O vychování mládeže v našich domácnostech*. Praha: Spolek pro vydávání laciných knih českých, 1884. 144 s. Matice lidu, sv. 4.

KOZÁK, Jan Blahoslav. *T. G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918*. Praha: Melantrich, 1968. 116 s.

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ženská otázka česká*. V Praze: Edv. Grégr, 1881. 32 s. Epištoly svobody, sv. 29.

LENDEROVÁ, Milena aj. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002. 198 s. ISBN 80-246-0375.

LIPOVESTKY, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. Přeložil M. Pokorný. Praha: Prostor, 2007. 329 s. Střed, sv. 80. ISBN 978-80-7260-171-4.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Ideály humanitní; Problém malého národa; Demokraticismus v politice*. Praha: Melantrich, 1990. 127 s. Vybrané spisy T. G. M., sv. 1. ISBN 80-7023-036-3.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Moderní člověk a náboženství*. Praha: J. Laichter, 1934. 222 s. Otázky a názory, sv. 68.

MILL, Jonh Stuart. *Poddanstvo žien*. Přeložil E. Višňovský. Bratislava: Kalligram, 2003. 168 s. ISBN 80-7149-593-x.

NOVÁKOVÁ, Tereza. *Ze ženského hnutí*. V Praze: J. R. Vilímek, 1912. 364 s.

OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. 304 s. ISBN 80-85850-67-2.

RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Přeložil L. Gjurič aj. Praha: Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

STREJČEK, Ferdinand. *Z literárního soukromí Elišky Krásnohorské*. Mladá Boleslav: Hejda a Zbroj, 1941. 223 s. Knihovna Lady, sv. 19.

ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmu ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 131 s. Politologická řada, sv. 12. ISBN 80-85-959-94-1.

ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. Praha: Melantrich, 1980. 407 s. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, sv. 56.

ŠTĚPÁNOVÁ, Tereza. *Tereza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008. 196 s. ISBN 978-80-204-1982-8.

VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. 236 s. Skripta. ISBN 80-7044-808-3.

WOLLSTONECRAFT, Mary. *A vindication of the rights of woman*. London: David Campbell Publishers, 1992. 213 s. Everyman's library, sv. 86. ISBN 1-85715-086-4.

WOOLFOVÁ, Virginia. *Vlastní pokoj*. Přeložil M. Pokorný. Praha: Marie Chřibková, 1998. 98 s. ISBN 80-902443-3-5.

Elektronické zdroje:

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Moderní názor na ženu* [online]. Britské listy, 27. 11. 2007 [cit. 19. 4. 2012]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/37521.html>

Časopisy:

Ženské Listy. Praha: F. A. Urbánek: 1888, 1873-1926. ISSN 1802-7237.

Ženské Listy. Praha: F. A. Urbánek: 1890, 1873-1926. ISSN 1802-7237.

8 RESUMÉ

This work deals with a certain period of history of feminism. The attention is paid to its first wave. Its beginnings can be traced, in the international context, as well as in the Czech one, from the last third of the eighteenth century to the beginning of the twentieth century. The thesis is divided into two main parts, describing the first wave of feminism in the international context and in the Czech milieu. In both of them, we may compare the main reasons of the emergence of feminist movement. The second part is focused primarily on how Czech feminism treats both, politics and private life. This is delineated by a short presentation of the most important exponents of Czech feminism.